

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POROVNÁNÍ MANŽELSTVÍ HOMOSEXUÁLŮ V ČESKÉ REPUBLICE
A NĚMECKY MLUVÍCÍCH ZEMÍCH

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Šepták, Ph.D.

Autor práce: Tereza Smolová

Studijní obor: Česko-německá areálová studia

Ročník: 3.

Prohlašuji,

že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 10. května 2021

.....

Tereza Smolová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Šeptákovi, Ph.D., za všestrannou pomoc, množství cenných a inspirativních rad, podnětů, doporučení a připomínek a zároveň za velkou trpělivost a ochotu při konzultacích poskytnutých v průběhu tvorby této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá možnými typy svazků homosexuálních párů v České republice a ve Spolkové republice Německo, Rakouské republice, Švýcarské konfederaci a v Lichtenštejnském knížectví a jejich porovnání. Nabízí úvod do problematiky stejnopohlavních svazků a dále se soustředí na situaci v jednotlivých zkoumaných státech. Pracuje především s platnými právními předpisy jednotlivých zemí upravujícími vztahy homosexuálních dvojic a také mapuje vývoj legislativy v oblasti procesu zrovnoprávnění homosexuálních párů s heterosexuálními páry v rodinného práva do dubna roku 2021. Hlavním kritériem pro porovnávání situace v jednotlivých státech je možnost stejnopohlavních dvojic vstoupit do manželství, popřípadě uzavřít obdobný typ svazku s právy a povinnostmi, které se podobají právním vztahům mezi manželi. Kromě příslušných právních úprav se bakalářská práce zabývá ve velké míře společenským kontextem a politickým vývojem, který společenské dění odráží.

Klíčová slova

Manželství homosexuálů; registrované partnerství; LGBTI+; práva homosexuálů; lidská práva; zrovnoprávnění.

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with possible types of relationships between homosexual couples in the Czech Republic and in the Federal Republic of Germany, the Republic of Austria, the Swiss Confederation and Principality of Liechtenstein, and their comparison. It offers an introduction to the issue of same-sex relationships and concentrates on comparing of the situation in the mentioned countries. It works with valid legal regulations of particular countries, which adjust the relationships of homosexual couples. This thesis also tracks the development of legislation in the process of equalization of homosexual and heterosexual couples in the field of family law to April 2021. The main criterion for comparison of the situation in the mentioned countries is the possibility for same-sex couples to enter a marriage or an analogous kind of relationship with similar rights and obligations, which bears a resemblance to legal relationships between married couples. Except corresponding laws, this bachelor's thesis concentrates on social context and political development, which reflects the social course of events.

Key words

Same-sex marriage; civil union; LGBTI+; gay rights; human rights; equal rights.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 FORMY SVAZKŮ.....	11
1.1 Kohabitace.....	11
1.2 Registrované partnerství.....	13
1.3 Manželství.....	14
2 SOUČASNÁ SITUACE V EVROPĚ.....	15
3 SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	20
3.1 Občanské aktivity.....	23
3.2 Politické debaty a legislativní proces.....	26
4 SITUACE V NĚMECKU.....	31
4.1 Občanské aktivity.....	32
4.2 Politické debaty a legislativní proces.....	35
5 SITUACE V RAKOUSKU.....	39
5.1 Občanské aktivity.....	41
5.2 Politické debaty a legislativní proces.....	42
6 SITUACE VE ŠVÝCARSKU.....	46
6.1 Občanské aktivity.....	48
6.2 Politické debaty a legislativní proces.....	49
7 SITUACE V LICHTENŠTEJSNKU.....	52
7.1 Občanské aktivity.....	52
7.2 Politické debaty a legislativní proces.....	53
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	61

ÚVOD

Soužití partnerů stejného pohlaví není ničím novým a homosexualita není trendem dnešní liberální společnosti, jak by se mohlo zdát. Zmínky o homosexuálně orientovaných jedincích lze nalézt již ve starověkém Řecku. Osoby s menšinovou sexuální byly a jsou součástí lidské společnosti, jejich vnímání se ale v čase posouvá. Ještě ve druhé polovině minulého století byla homosexualita klasifikována jako trestný čin či duševní onemocnění a o její existenci se raději mlčelo. Dnes jsou ve většině států západní Evropy homosexuálové rovnocennými členy společnosti, nemusejí svou orientaci skrývat ze strachu před perzekucí a mají identická práva a povinnosti jako ostatní osoby žijící ve stejném právním státě, což odpovídá ideálu rovnosti všech lidí.

Tato bakalářská práce se soustředí na pozici párů stejného pohlaví v právním řádu České republiky a porovnává ji s postavením homosexuálních dvojic ve Spolkové republice Německo, v Rakouské republice, Švýcarské konfederaci a Lichtenštejnském knížectví. Srovnání České republiky právě s německy mluvícími je relevantní z několika důvodů. Německy mluvící země jsou uceleným prostorem, který je v rámci západní Evropy České republice geograficky i historicky nejbližší. Česká republika vyvíjí snahu přiblížit se právě standardům západní Evropy a proto se nabízí porovnání s germanofonní částí Evropy. Vývoj vnímání stejnopohlavních svazků tomuto tvrzení odpovídá, proces přijetí registrovaného partnerství v České republice kopíruje s jistým časovým odstupem dění v západních evropských státech.

Bohužel, v některých zemích Evropy nejsou homosexuálové stále postaveni na roveň většinově sexuálně orientované společnosti. Tento problém se ve větší míře týká východní Evropy, kde neexistují žádné možnosti, jak legálně vstoupit do jakéhokoli typu stejnopohlavního svazku. V areálu, kterým se zabývá tato bakalářská práce, je situace podstatně uspokojivější. Ve dvou z pěti zkoumaných zemí je instituce manželství zpřístupněna i párům stejného pohlaví. Zbylé tři státy legalizovaly registrované partnerství. Registrovaní partneři ale nemají stejná práva jako manželé a vzájemný vztah lidí stejného pohlaví je tak formálně klasifikován jako druhořadý, protože není právně vymezen ve stejném rozsahu jako je tomu v případě manželství dvou osob opačného pohlaví. Kvalifikační práce sleduje v jakém rozsahu se manželství od partnerství v jednotlivých zemích odlišuje.

Předmětem bakalářské práce jsou události do měsíce dubna roku 2021. Jedná se o otázku, která se v současné době velice dynamicky vyvíjí zejména ve Švýcarsku.

V České republice postoupil zákon o manželství pro všechny dne 29.4.2021 do druhého čtení. Proto je nutné zdůraznit, že situace v době obhajoby bakalářské práce již může být odlišná než v době jejího vzniku.

Cílem této práce je poskytnout informace o průběhu legalizace stejnopohlavních svazků v německy mluvících zemích na základě relevantních elektronických a tištěných zdrojů, neboť by v budoucnu mohlo dojít k obdobnému procesu i v České republice. Zda a kdy se v České republice podaří udělat další krok směrem ke zrovnoprávnění svazků registrovaných párů s manželstvím, jak jej známe dnes, není dosud jasné zejména kvůli zdoluhavému a neochotnému projednávání této otázky v Poslanecké sněmovně. Není pravděpodobné, že by k uzákonění manželství homosexuálů došlo ještě za současné vlády Andreje Babiše. Druhé čtení zákona je předběžně plánováno na druhou polovinu letošního roku. Jeho osud tak do značné míry závisí na výsledku podzimních parlamentních voleb. Nicméně lze předpokládat, že, stejně jako v případě registrovaného partnerství, Česká republika bude i v otázce manželství s jistým časovým odstupem následovat vývoj v západní Evropě.

Manželství pro všechny s sebou nese řadu právních, ale také etických otázek, které Německo a Rakousko již vyřešily. Protože se jedná o země, které jsou České republice geograficky i historicky blízké, lze se domnívat, že se budou čeští zákonodárci při tvorbě zákona o manželství homosexuálů potýkat s podobnými problematickými oblastmi. Proto je vhodné mít informace o průběhu uzákonění manželství stejnopohlavních párů v německy mluvícím areálu, porovnat je se situací v České republice a na tomto základě posoudit, kterou cestou by se Česká republika měla v otázce manželství pro všechny vydat. Práce sleduje společenský a politický vývoj vedoucí k uzákonění svazků menšinově orientovaných osob. Průběh legalizace registrovaného partnerství či manželství je vždy primárně společenským procesem, který se následně promítne do politického dění prostřednictvím aktivit různých iniciativ či soudních rozhodnutí.

Bakalářská práce porovnává postavení stejnopohlavních párů v pěti zemích jak na základě aktuálně platných právních předpisů, tak co se společenského a politického vývoje problematiky týče. Za účelem utvoření komplexního obrazu, do kterého dění ve zkoumaných státech zapadá, je jedna kapitola věnována vnímání homosexuálních párů v Evropě. V této části práce je popsán také vývoj v rétorice Vatikánu z pozice nejvyšší autority katolické církve. Podklady pro analýzu postupného uvolnění postoje církve k minoritně sexuálně orientovaným osobám tvořila převážně

kniha *Vom Gesetz zum Gesicht: Ein neuer Ton in der Kirche: Papst Franziskus zu Ehe und Familie* a exhorace *Amoris Laetitia* sepsaná papežem Františkem.

Situaci v každé z pěti studovaných zemí je dále věnována samostatná kapitola. Úvodní část každé z kapitol shrnuje milníky důležité pro zlepšení formální pozice stejnopohlavních dvojic a zároveň analyzuje současnou podobu svazků homosexuálů. Všechny kapitoly pojednávající o stavu v jednotlivých zemích jsou dále rozděleny na dvě podkapitoly. První z nich sleduje aktivitu občanských iniciativ a společenský vývoj. Obsahuje informace čerpané kromě německojazyčných periodik také z webových stránek občanských iniciativ a spolků (*Prague Pride, Pink Cross, FLAY*). Druhá z podkapitol se věnuje dění na politické scéně. Mapuje různé postoje relevantních stran v rámci celého politického spektra na základě stranických programů, sněmovních tisků, zápisů z jednání a výsledků hlasování. Závěr práce srovnává současnou situaci a společensko-politického dění. Jsou zde sumarizovány rozdíly a paralely mezi vývojem otázky stejnopohlavních svazků ve zkoumaných státech.

Jelikož je tématika stejnopohlavních svazků velmi aktuální a dynamicky se vyvíjí, vychází bakalářská práce především z internetových zdrojů. Vzhledem k době potřebné k vydání knižní publikace nedokáže literatura reagovat na události, které se staly před několika týdny či měsíci. Tištěné materiály jsou proto využity hlavně v kapitole týkající se České republiky, protože příslušná legislativa se téměř nezměnila po dobu patnácti let a k tvorbě bakalářské práce tak bylo možné využít odborné publikace z oblasti rodinného práva. Ve snaze poskytnout co nejaktuálnější informace jsou důležitými podklady, ze kterých práce vychází, aktuální články z názorové žurnalistiky německy mluvících zemí. Pro dění v Německu je to především *Zeit online*, pro Rakousko hlavně *Der Standard, Die Presse* a webová stránka veřejnoprávní televize *ORF*. Periodikem užitým pro Švýcarsko je *Neue Zürcher Zeitung*, v případě Lichtenštejnska pak *Liechtensteiner Vaterland*. Užitečnými zdroji informací byly také webové stránky iniciativ zaměřených přímo na legalizaci manželství pro všechny (*Manželství pro všechny, Ehe für alle, Ehe gleich!*) a také stránky spolků uvedených výše, které se zabývají kromě dalšího i agendou stejnopohlavního manželství. Spolky a iniciativy na svých stránkách zveřejňovaly články o aktuálním společenském dění v mnohem větší míře než národní periodika, která přinášela zprávy spíše o událostech na politické úrovni.

Dalšími relevantními zdroji, které se staly hlavními podklady pro podkapitoly týkající se politického dění a legislativního procesu, jsou stranické programy, zápisy

ze schůzí zákonodárců, výsledky hlasování a finální znění zákonů, které vstoupilo v platnost. Jelikož pro podobu zákonů o stejnopohlavních svazcích jsou mnohdy důležitá také soudní rozhodnutí, zejména rozsudky Evropského soudu pro lidská práva a ústavních soudů, čerpá bakalářská práce také z oficiálních dokumentů vydaných těmito právními autoritami.

1 FORMY SVAZKŮ

V mnoha světových legislativách lze najít formy svazků, které právně zakotvují soužití partnerů a upravují vztahy mezi nimi. V českém prostředí hovoříme o třech typech monogamních vztahů, a sice o nesezdaném soužití neboli kohabitaci, registrovaném partnerství a manželství. V německy mluvících zemích existují obdobné typy svazků. Pro snazší orientaci v tématu zde nejprve definujeme základní rysy těchto tří typů monogamních vztahů, specifika registrovaného partnerství a manželství pro jednotlivé země budou dále rozvedena v příslušných kapitolách.

1.1 Kohabitace

V České republice se nesetkáváme s výslovnou právní definicí nesezdaného soužití, občanský zákoník pracuje s pojmem soužití ve společné domácnosti. Pod pojmem společná domácnost se rozumí soužití dvou nebo více osob v trvalém spotřebním společenství, v němž jednotliví členové přispívají podle svých možností k úhradě nákladů a obstarávání společných potřeb.¹ Osoby spolu trvale žijící jsou podle občanského zákoníku posuzovány jako *osoby blízké*.² K takovému vztahu mezi dvěma osobami lze přihlídnout v rámci trestního řízení, dědického řízení či práva na informace o zdravotním stavu. Institut společného soužití je ale mimo dědické a trestní právo spíše irelevantní, protože doložit soužití ve společné domácnosti lze prostřednictvím čestného prohlášení, jehož pravdivost nelze spolehlivě ověřit.³ Proto například Česká lékařská komora doporučuje podávat informace o zdravotním stavu pouze příbuzným pacienta, partnerům žijícím ve společné domácnosti nikoli.⁴

V Německu se setkáváme s pojmem *Eheähnliche Lebensgemeinschaft* či *nicht eheliche Lebensgemeinschaft*, který označuje společné soužití muže a ženy. Toto soužití musí být trvalé a osoby v něm žijící fakticky vedou společnou domácnost,

¹ KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-231-0., s. 302.

² Česká republika. § 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 14. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#p22-1>.

³ K pojmu společné domácnosti. *EPravo.cz* [online]. 2016 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pojmu-spolecne-domacnosti-100793.html>.

⁴ Nakládání s informacemi o zdravotním stavu pacienta. *Právní prostor* [online]. 15. 10. 2015 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nakladani-s-informacemi-o-zdravotnim-stavu-pacienta>.

nestačí mít pouze shodnou adresu trvalého bydliště.⁵ Z tohoto typu vztahu nevyplývají vzájemná práva a povinnosti. K dlouhodobému soužití páru se nepřihlíží ani v případě narození společného potomka, partner se musí k otcovství přihlásit, jinak má rodičovská práva k dítěti pouze matka. Společně žijící partneři, kteří neplánují vstoupit do manželství, by měli uzavřít smlouvu o dědictví v případě úmrtí jednoho z partnerů. Nárok na dědický podíl z titulu dlouhodobého soužití ve společné domácnosti totiž, na rozdíl od českého práva, nevzniká.⁶

V Rakousku je dlouhodobé soužití dvou partnerů, kteří neuzavřeli žádný oficiální svazek, nazýváno *nicht eheliche Lebensgemeinschaft*. V rakouském právním systému chybí přesná definice či konkrétní úpravy tohoto typu soužití. Obecně však platí, že za *nicht eheliche Lebensgemeinschaft* je považováno dlouhodobé soužití dvou partnerů, kteří sdílejí a společně financují domácnost a mají spolu intimní vztah. Z právního hlediska nevznikají u společně žijících partnerů žádná práva ani povinnosti, partneři svůj vztah mohou upravit pomocí smluv, například udělením plné moci pro případ zdravotních komplikací jednoho z partnerů (tzv. *Vorsorgevollmacht*).⁷

Pojem obvykle užívaný ve Švýcarsku, označující nesezdané soužití, zní *Konkubinats*. Ve švýcarském prostředí se jedná o neutrální termín bez pejorativního zabarvení, popisující dlouhodobé soužití partnerů. Tento typ soužití není nijak chráněn zákonem. Při dlouhodobém soužití překračujícím pět let či v případě výchovy společných potomků je soužití posuzováno jako tzv. *gefestigter Konkubinats*.⁸ Úřad sociálních věcí (*Sozialbehörde*) požaduje, aby pro partnery v takovémto vztahu platila vzájemná vyživovací povinnost.⁹ Veškeré právní aspekty soužití musí být ošetřeny smluvně, pouhým faktickým soužitím nevzniká nárok na dědictví ani společné jmění. Soužití rovněž nezakládá druhovi či družce právo na informace o zdravotním stavu partnera. Pokud jsou ve vztahu společní potomci, musí rodiče uzavřít písemnou

⁵ BUNDESVERFASSUNGSGERICHT - Entscheidungen: Beschluss vom 02. September 2004 - 1 BvR 1962/04. *Bundesverfassungsgericht* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rk20040902_1bvr196204.html.

⁶ Eheähnliche Lebensgemeinschaft. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/recht-a-z/22048/eheaechnliche-lebensgemeinschaft>.

⁷ Allgemeines zur nicht ehelichen Lebensgemeinschaft. *Österreich.gv.at: Familie und Partnerschaft* [online]. [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/lebensgemeinschaften/Seite.580007.htm.

⁸ Wann besteht ein Konkubinats? *Law-News* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.law-news.ch/2013/05/ab-wann-besteht-ein-konkubinats>.

⁹ Wieso Partner füreinander zahlen müssen. *Tagesanzeiger* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.tagesanzeiger.ch/leben/gesellschaft/wieso-partner-fueeinander-zahlen-muessen/story/23290465>.

smlouvu o společné péči o dítě. Od 1. ledna 2018 umožňuje legislativa adoptovat dítě druhá či družky. Adoptovat dítě z ústavní péče může jeden z páru, oba partneři z nesezdaně žijící dvojice zároveň však nikoli, rodičovská práva k adoptovanému dítěti tak nabude pouze jedna osoba ze společně žijícího páru.¹⁰

V Lichtenštejnsku se nesezdané soužití označuje pojmem *Lebensgemeinschaft*. Jedná se o trvalé společenství, kdy pár sdílí společně financovanou domácnost a udržuje vztah sexuální povahy. Partneři nemají žádné vzájemné povinnosti, ale ani práva a podle zákona jsou společně žijící osoby posuzovány jako osoby cizí. Soužití může být kdykoli ukončeno bez jakýchkoli právních důsledků, majetek nabytý během soužití není společným vlastnictvím. Pokud se nesezdanému páru narodí potomek, musí otec dítěte oficiálně přiznat otcovství. Pokud by tak neučinil, nebude mít k dítěti rodičovská práva a zároveň potomek nebude moci v případě úmrtí otce uplatnit nárok na dědictví. Ani narozením společného dítěte nevzniká mezi nesezdanými partnery vyživovací povinnost, matce dítěte se proto doporučuje uzavřít s otcem dítěte smlouvu, která by otci ukládala povinnost přispívat v případě rozpadu vztahu na živobytí nejen dítěti, ale také matce, která kvůli povinnostem spojeným s výchovou dítěte může mít omezené možnosti výdělku.¹¹

1.2 Registrované partnerství

Registrované partnerství je typ právního vztahu, jehož prostřednictvím vznikají, na rozdíl od nesezdaného soužití, partnerům vzájemná práva a povinnosti. Rozsah těchto práv a povinností však není identický se vztahem manželů. Registrované partnerství bylo výrazem uznání legitimacy homosexuálních vztahů, nestaví je ale právně ani společensky naroveň manželství. Partneři mají omezená práva a povinnosti například v oblasti rodinného a dědického práva. Kdo může vstoupit do registrovaného partnerství a jaké právní úpravy vztahu partnerů registrací vznikají se v zemích zkoumaného areálu liší. Každá z těchto zemí ukotvila registrované partnerství do své legislativy odlišným způsobem a ačkoli společnou myšlenkou uzákonění partnerství ve všech státech byla základní ochrana práv homosexuálních dvojic, má tato instituce

¹⁰ Ehe, eingetragene Partnerschaft und Konkubinats. Besonderheiten und Unterschiede. *Allianz* [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: https://www.allianz.ch/de/privatkunden/ratgeber/vorsorge/unterschied-ehe-konkubinats-partnerschaft.html?fbclid=IwAR2Q1uyhvgFPA1GYSgOCK2nkLR_jWq40FX-7XMMkVecm5Hgg7VPXNU_pQ4.

¹¹ *Ratgeber für unverheiratete Paare* [online]. Männerfragen, 31.12. 2017n. 1. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.maennerfragen.li/Portal/UserFiles/files/eRatgeber/Unverheiratete%20Paare/e-Ratgeber%20UvhP%202017-12-31.pdf>.

vždy svou specifickou podobu. Konkrétnější informace jsou proto uvedeny v kapitolách pojednávajících o situaci v jednotlivých státech.

1.3 Manželství

Manželství je institucí, která ukládá partnerům vzájemná práva a povinnosti, zejména v oblasti rodinného práva a ve všech zemích je chráněno zákonem. Některé státy světa umožňují vznik svazku mezi více než dvěma osobami, ve zkoumaných státech se ale pod pojmem manželství rozumí výhradně monogamní společenství. Které dvě osoby mohou manželství uzavřít regulují právní řády jednotlivých zemí. V České republice, Švýcarsku a Lichtenštejnsku mohou v současnosti vstoupit do manželství pouze muž a žena, v Německu a v Rakousku mají tuto možnost i stejnopohlavní páry. Manželství je obecně chápáno jako instituce, jejímž hlavním účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc mezi manželi.¹² Nicméně aspekty manželství týkající reprodukce a výchovy dětí nemusí být bezpodmínečně naplněny, například při uzavření manželství v pokročilém věku nelze předpokládat, že by manželé následně přivedli na svět potomka. Proto se při chápání manželství klade čím dál tím větší důraz na druhou část výše uvedené definice, a sice na vzájemnou pomoc a podporu mezi manželi.¹³ Posun chápání manželství od svazku uzavíraného za účelem reprodukce ke společenství dvou osob, které se o sebe vzájemně starají a podporují se, je klíčem ke společenskému uznání stejnopohlavního manželství.

¹² ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8, s. 19.

¹³ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2, s. 13.

2 SOUČASNÁ SITUACE V EVROPĚ

V současné době se chápání instituce manželství posouvá a její uzavření je ve většině zemí západní Evropy možné i mezi dvěma osobami stejného pohlaví. Tuto možnost dává svým občanům třináct států Evropské unie.¹⁴ Kromě těchto zemí Evropské Unie je možné v rámci Evropy uzavřít stejnopohlavní manželství ještě v Norsku, na Islandu a ve Spojeném království, přičemž v Británii a Walesu vstoupil zákon o stejnopohlavním manželství v platnost v roce 2014, v Severním Irsku je homosexuální manželství legální od ledna roku 2020.¹⁵

Naopak ve východní Evropě je postoj k homosexuálním partnerstvím méně otevřený, což ukazuje průzkum z roku 2018¹⁶ provedený na vzorku respondentů ve věku od 18 do 34 let. Průzkum ukázal výraznou hranici mezi pozitivním a spíše negativním postojem obyvatelstva k stejnopohlavním sňatkům, kdy za pomyslnou dělicí čaru lze v Evropě považovat hranici bývalého východního bloku, ovšem s výjimkou České republiky, která se svým postojem blíží Evropě západní. Průzkum zjišťoval, jaké procento obyvatelstva silně odmítá homosexuální manželství. V západní Evropě a České republice se tento podíl pohyboval od pěti procent (Švédsko) do dvaceti sedmi procent (Itálie). Ve východní Evropě se procento obyvatel odmítajících homosexuální manželství pohybuje od čtyřiceti dvou procent (Slovensko) do devadesáti pěti procent (Arménie, Gruzie).

Většina států západní Evropy již umožnila homosexuálním párům uzavírat manželství, jako první tak učinilo Nizozemí v roce 2001 a do roku 2019 následovalo dalších patnáct evropských zemí.¹⁷ Prvním státem bývalého východního bloku, který učinil vstřícný krok vůči stejnopohlavním párům, se stalo v roce 2014 Estonsko, které jako první z postkomunistických zemí legalizovalo institut registrovaného partnerství. Další postkomunistické země, které umožnily svým občanům vstup do registrovaného partnerství, jsou Slovinsko, Maďarsko a Česká republika. Stejnopohlavní manželství

¹⁴*The rights of LGBTI people in the European Union* [online]. 2019 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637950/EPRS_BRI\(2019\)637950_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637950/EPRS_BRI(2019)637950_EN.pdf).

¹⁵ COULTER, Peter. Same-sex marriage now legal in Northern Ireland. *BBC News* [online]. 13. 1. 2020 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-51086276>.

¹⁶Factank - News in numbers: 18 striking findings from 2018. *PEW Research Center: Numbers, facts and trends shaping the World* [online]. 13.12.2018 [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/12/13/18-striking-findings-from-2018/>.

¹⁷ *The rights of LGBTI people in the European Union* [online]. 2019 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637950/EPRS_BRI\(2019\)637950_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637950/EPRS_BRI(2019)637950_EN.pdf).

ale není doposud uzákoněno v žádné ze zemí bývalého východního bloku.¹⁸ Členskými státy Evropské unie, které dosud neumožňují žádné stejnopohlavní svazky, tedy manželství ani registrované partnerství, jsou v současné době Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Polsko a Slovensko.¹⁹

V některých evropských zemích je cesta homosexuálních párů k manželství vyloučena zněním ústavy. Například na Slovensku vylučuje stejnopohlavní manželství znění zákona č. 36 Z.z. o rodině, který definuje manželství jako svazek muže a ženy.²⁰ Ačkoli na Slovensku nelze uzavřít registrované partnerství ani stejnopohlavní manželství, homosexuálové nejsou státem perzekuováni. Jiná je situace v sousedním Polsku, kde nejen že stejnopohlavní páry nemohou uzavřít legitimní svazek, ale jsou dokonce otevřeně diskriminováni, například prostřednictvím „zón bez LGBT“.²¹ Jejich vznik byl podpořen vládní stranou Právo a spravedlnost (PiS) a polská vláda jejich existenci obhajuje proti kritice a restrikcím ze strany EU, která namítá, že žádný člověk by neměl být diskriminován na základě své sexuální orientace.²²

Podmínkami pro život homosexuálních osob a dalších sexuálních menšin v Evropě se zabývá ILGA-Europe, evropská frakce organizace Mezinárodní lesbická, gay, trans a intersex asociace. Ve spolupráci s Evropskou unií provozuje ILGA-Europe webovou stránku *Rainbow Europe*, duhová Evropa, která za pomoci interaktivních barevných map ukazuje přístup evropských států k homosexuálním osobám a párům. Celkové pořadí zemí je závislé na mnoha kategoriích, jako je oblast rodinného práva, rovnoprávnosti či ochrany LGBT osob před zločiny motivovanými homofobií. Poslední zveřejněný žebříček za rok 2019 uvádí, že nejdůstojněji žijí LGBT osoby na Maltě. Ze zemí, kterými se zabývá tato bakalářská práce, se nejlépe umístilo Německo, které skončilo na 16. místě. Následuje Rakousko na 17. příčce, Švýcarsko na pozici 23, Česká

¹⁸ Gay marriage legal in 28 countries. *European Data News Hub* [online]. [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.ednh.news/gay-marriage-legal-in-28-countries/>.

¹⁹ Registrovaná partnerství. *Your Europe* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_cs.htm.

²⁰ Čl. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině. *Zákony pre ľudí* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-36>.

²¹ LGBT je zkratkou označující komunitu leseb, gayů, bisexuálů a transgender osob. V zahraničních médiích se dnes hovoří o komunitě LBGTIQA+, která je rozšířena o intersexuály, queer osoby a asexuály.

²² EU fading withheld from six Polish towns over 'LGBT-free' zones. *Euronews* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.euronews.com/2020/07/29/eu-funding-withheld-from-six-polish-towns-over-lgbtq-free-zones>.

republika se umístila na 32. místě a Lichtenštejnsko skončilo na pozici 40 z celkových 49 hodnocených států.²³

Důležitým vlivem, který formuje vnímání stejnopohlavních párů a osob s minoritní sexuální orientací v Evropě, je nepopíratelně křesťanství. Katolická víra je reprezentována Vatikánem a hlavou církve, kterou je od roku 2013 papež František. Před zvolením na pozici papeže byl Jorge Mario Bergolio, jak zní občanské jméno papeže Františka, arcibiskupem v Buenos Aires v Argentině. Tehdy nynější papež podporoval přiznání určitých práv homosexuálním párům, a sice formou registrovaného partnerství. Manželství stejnopohlavních párů však odmítal.²⁴ Na podzim 2020 byl na filmovém festivalu v Římě poprvé promítán dokumentární film *Francesco*, ve kterém papež vyjádřil podporu práva homosexuálů na rodinu a uzavření právně uznávaného svazku. Podle jeho slov „*Homosexuálové mají právo na život v rodině. Jsou Božími dětmi a mají právo na rodinu. Nikdo by kvůli tomu neměl být odmítán a být nešťastný. Musíme vytvořit registrované partnerství. Tím budou homosexuálové po právní stránce chráněni. Za tím stojím.*“²⁵

Toto prohlášení vyvolalo přirozeně četné diskuze o významu slov papeže Františka a změně postoje katolické církve. Například v silně katolickém Polsku vzbudilo papežovo prohlášení naději na oficiální uznání homosexuálních svazků, vládní strana Právo a spravedlnost (PiS) má totiž silné vazby na katolickou církev. Prezident Andrzej Duda, který byl v roce 2020 opakovaně zvolen do funkce, byl do svého uvedení do prezidentského úřadu členem PiS. Součástí jeho předvolebních slibů bylo ukotvení práva na adopci dětí pouze pro sezdané heterosexuální páry do polské ústavy, na změnu ústavního zákona ale nemá v současné době v parlamentu dostatečnou podporu.²⁶ Kromě veřejného prohlášení o zákazu adopcí podepsal v rámci předvolební kampaně v červnu 2020 také Chartu pro rodinu, dokument, ve kterém se zavazuje

²³ Country Ranking: All Countries; 2019. *Rainbow Europe* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://rainbow-europe.org/country-ranking>.

²⁴ Pope Francis indicates support for same-sex civil unions. *BBC News* [online]. 21. 10. 2020 [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54627625>.

²⁵ Originální znění citátu podle britského deníku *The Guardian*: “*Homosexual people have a right to be in a family. They are children of God and have a right to a family. Nobody should be thrown out or be made miserable over it. What we have to create is a civil union law. That way they are legally covered. I stood up for that.*” Zdroj: Pope Francis backs same-sex civil unions. *The Guardian* [online]. 21. 10. 2020 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/21/pope-francis-backs-same-sex-civil-unions>.

²⁶ Polish president proposes constitutional ban on gay adoption. *NBC News* [online]. 6. 7. 2020 [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/polish-president-proposes-constitutional-ban-gay-adoption-n1232957>.

ochraňovat instituci manželství a bránit děti před „LGBT ideologií“.²⁷ Tento vývoj napovídá, že polští zákonodárci neměli v plánu reagovat na papežova slova vstřícnými kroky vůči LGBT komunitě. Ačkoli papežovo vyjádření vzbudilo mnoho nadějí, absence kontextu nabídla prostor pro velké množství různých interpretací. Například Julie Hanlon Rubio, profesorka křesťanské etiky na univerzitě Santa Clara, z projevu papeže vyvozuje, že se katolická církev začíná stavět otevřeněji k homosexuálním jedincům. V jejím výkladu ale neměl papež v úmyslu svými slovy měnit tradiční pojetí manželství jako svazku muže a ženy, nýbrž chtěl zdůraznit, že katolická církev je otevřena i věřícím žijícím v netradičních rodinách. Slova hlavy katolické církve tak měla znamenat přijetí pro rodiče samoživitele, rozvedené či nesezdané a další formy rodin, které nesplňují tradiční katolické pojetí rodiny.²⁸

Reakce Vatikánu na sebe nenechala dlouho čekat. Vatikán oznámil, že papežova slova byla vyňata z kontextu a že ke změně církevní doktríny nedojde. Papež František podle slov Vatikánu původně mluvil o registrovaném partnerství jako o instituci, která má uznávat legitimitu homosexuálních svazků v rámci státu, nikoli církve. Katolická církev nemíní uznat registrované partnerství jako obdobu manželského vztahu, neodsuzuje však vznik registrovaného partnerství jako prostředek ochrany práv homosexuálně orientovaných jedinců ze strany státu.²⁹

V každém případě se však jedná o posun v rétorice katolických papežů. Předchůdce papeže Františka, Benedikt XVI., se otevřeně vyjadřoval proti homosexuálně orientovaným jedincům, homosexualitu označoval za těžký hřích a ve svém vánočním projevu v roce 2012 dokonce nazval homosexualitu „*zmanipulováním přirozenosti, které zničí podstatu lidské bytosti*“.³⁰ Papež František naproti tomu v roce 2016 vydal v dubnu roku 2016 apoštolskou exhoraci nazvanou *Amoris Laetitia* (v doslovném překladu *Radost z lásky*), kde prosazuje zejména větší pochopení pro rozvedené, kteří uzavřou nové manželství a apeluje na věřící a církevní

²⁷ Poland Anti-LGBT Timeline [online]. ILGA EUROPE [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: <https://ilga-europe.org/sites/default/files/Poland-Anti-LGBT-Timeline.pdf>.

²⁸ RUBIO, Julie H. In supporting civil unions for same sex couples, Pope Francis is moving Catholics toward a more expansive understanding of family. *The conversation: Academic rigour, journalistic flair* [online]. 3. 11. 2020 [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://theconversation.com/in-supporting-civil-unions-for-same-sex-couples-pope-francis-is-moving-catholics-toward-a-more-expansive-understanding-of-family-148773>.

²⁹ Vatican says Pope's comments on same-sex civil unions were taken out of context. *CNN* [online]. 3. 11. 2020 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/11/02/europe/vatican-pope-civil-union-intl/index.html>.

³⁰ Anti-gay Christmas message of Pope Benedict XVI Christmas draws fire. *The World* [online]. 27. 12. 2012 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.pri.org/stories/2012-12-27/anti-gay-christmas-message-pope-benedict-xvi-christmas-draws-fire>.

činitele, aby se řídili hlavně vlastním svědomím a měli pochopení pro životní situaci „nedokonalých katolíků“. Okrajově otvírá však také téma genderu a homosexuality.³¹ *Amoris Laetitia* obsahuje 325 krátkých článků, přičemž článek 250 se týká přijetí homosexuálně orientovaných blízkých a respektu k nim, článek 251 pak hovoří o postoji církve ke svazkům osob stejného pohlaví, a to následovně: „*Pokud jde o plány postavit svazky mezi homosexuálními osobami naroveň manželství, neexistuje žádný základ, který by umožnil stanovit podobnost či analogie, a to ani vzdálené, mezi homosexuálními svazky a Božím záměrem s manželstvím a rodinou.*“³² Profesor pastorální teologie z Vídeňské univerzity Paul M. Zulehner se ve svém komentáři k *Amoris Laetitia* však uvádí, že postoj katolické církve se bude nadále vyvíjet, stejně jako tomu v minulosti bylo například v otázce emancipace žen. Momentální stav, tedy akceptování existence gay a lesbických párů, označuje za mezikrok, který by mohl vést od původní diskriminace homosexuálních jedinců až k postupnému přijetí stejnopohlavních dvojic a homoparentálních rodin.³³

³¹ ZULEHNER, Paul. *Vom Gesetz zum Gesicht: Ein neuer Ton in der Kirche: Papst Franziskus zu Ehe und Familie*. Ostfildern: Patmos Verlag der Schwabenverlag, 2016. ISBN 978-3-8436-0860-2, s.119.

³² *Amoris laetitia: O lásce v rodině. Rádio Vaticana: Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: https://www.vikariatjilemnice.cz/foto/prilohyAkt/ab091c-Amoris_Laetitia_-_O_lasce_v_rodine.pdf.

³³ ZULEHNER, Paul. *Vom Gesetz zum Gesicht: Ein neuer Ton in der Kirche: Papst Franziskus zu Ehe und Familie*. Ostfildern: Patmos Verlag der Schwabenverlag, 2016. ISBN 978-3-8436-0860-2, s.137.

3 SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE

V České republice vstoupil v roce 2006 v platnost zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství. Vznik registrovaného partnerství specifikuje § 2 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství: „*Partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství (dále jen "prohlášení")*“.³⁴

Zákon dále upravuje některé oblasti života registrovaných párů po vzoru manželství. Ukládá například partnerům vzájemnou vyživovací povinnost, která je identická s vyživovací povinností mezi manželi a stejně jako u manželství může trvat i po zániku svazku.³⁵ Zákon dále upravuje pozici páru v rámci trestního a občanského práva.³⁶ Tímto ale podobnosti registrovaného partnerství a manželství končí, postavení registrovaných partnerů je, v porovnání s postavením manželů, slabé.

Rozdílné zacházení pociťují páry od samého začátku, již při obřadu. Manželé mohou svůj sňatek uzavřít projevem vůle vstoupit do manželství buď před orgánem veřejné moci za přítomnosti matrikáře, v takovém případě se jedná o sňatek civilní, nebo před oprávněným orgánem církve, kdy je uzavírán takzvaný církevní sňatek. Každý sňatečný obřad musí probíhat slavnostní formou za přítomnosti minimálně dvou svědků. Místo konání obřadu není specifikováno jinak, než že jeho charakter musí umožňovat slavností průběh ceremoniálu. Manželství lze tedy uzavřít prakticky kdekoli na území České republiky, třeba na hradech a zámcích nebo například při zahradní slavnosti. Slib manželů přijímá v takovém případě představitel obce, na jejímž správním území se obřad koná. Manželství lze uzavřít i v cizině před konzulárním úřadem České republiky. V některých případech mohou snoubenci uzavřít manželství také takzvané v zastoupení, kdy se jeden ze snoubenců nemůže obřadu účastnit a zplnomocní jinou osobu, aby za něj vyjádřila projev vůle vstoupit do manželství. Snoubenci mají také možnost uzavřít sňatek za zvláštních podmínek, pokud je jeden ze snoubenců v přímém ohrožení života. Zákon v takovém případě umožňuje vstoupit do manželství

³⁴Česká republika. § 2 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 22. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#p2-1>.

³⁵ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2, s. 42.

³⁶Česká republika. § 10 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů - znění od 1. 7. 2017. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 22. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115/zneni-20170701?porov=20160722#p10-1>.

před kterýmkoli orgánem veřejné moci na území České republiky a před některými dalšími autoritami, například kapitánem plavidla plujícího pod českou vlajkou.³⁷

Registrovaní partneři mají oproti snoubencům mnohem méně možností. Prohlášení o vstupu do partnerství činí pár pouze před matrikářem, přítomnost svědků není vyžadována, stejně jako slavnostní charakter ceremonie. Stejnopohlavní páry nemohou, na rozdíl od manželů, uzavřít svazek před orgánem církve. Partneři si nemohou ani svobodně vybrat místo, na kterém by chtěli registraci uskutečnit. Vstup do partnerství je umožněn pouze na čtrnácti registrujících matričních úřadech v České republice. V každém kraji existuje jeden registrující matriční úřad, konkrétně se jedná o magistráty krajských měst a v případě statutárních měst Brna, Prahy a Ostravy jde o úřad některé z městských částí.³⁸ Na rozdíl od manželů nemohou partneři uzavřít svůj svazek ani v zastoupení, ani za zvláštních podmínek z titulu přímého ohrožení života jednoho z páru. Dále uzavřením partnerství nevzniká příbuzenský vztah k rodině partnera, tudíž rodiče jednoho z registrovaných partnerů nejsou tchyní a tchánem druhého atp.³⁹ Omezené možnosti týkající se průběhu obřadu jsou pro registrované partnery bezpochyby důvodem k nespokojenosti, jak popisují například partneři Martin a Lukáš, kteří se nechali zaregistrovat v Brně v roce 2016. Popisují, že uzavření partnerství proběhlo u stolu úřednice, v kanceláři hrálo rádio, k dispozici byla partnerům jen jedna židle a úřednice u vedlejšího stolu se během obřadu dále věnovala jednání s žadateli o dvojí občanství.⁴⁰ Zacházení se stejnopohlavními dvojicemi v průběhu registrace má daleko k vysněnému svatebnímu dni, rozdíl mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím ale sahají mnohem dál a dlouhodobě se projevují v různých aspektech soužití partnerů.

Institut registrovaného partnerství se od manželství liší absencí řady právních úprav v různých oblastech života. Citelný rozdíl vyvstává například v oblasti úpravy majetkových vztahů. U registrovaných partnerů nevzniká uzavřením svazku společné jmění, registrovaní partneři musí majetkové záležitosti řešit prostřednictvím dodatečných smluv. V případě nabytí majetku či jmění v době trvání registrovaného partnerství tedy není partner bezpodílovým spoluvlastníkem, jako by tomu bylo

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9, s. 53 – 57.

³⁸ Uzavření registrovaného partnerství. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 20. 8. 2020 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/uzavreni-registrovaneho-partnerstvi.aspx>.

³⁹ Rozdíly Manželství x Registrované partnerství. *Jsmé fér: Manželství pro všechny* [online]. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/rozdily>.

⁴⁰ Pořadník na obřad a půjčená židle. I tak se uzavírá registrované partnerství. *Jsmé fér* [online]. 20. 8. 2020 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/registrace_na_urade.

u manželů, a v případě rozpadu vztahu neupravuje český právní systém majetkové vypořádání partnerů. Ani v případě společného bydlení neposkytuje zákon registrovaným partnerům stejnou oporu jako manželům, v tomto ohledu je registrace zcela irelevantní a partneři jsou posuzováni jako osoby, které žijí nesezdaně.⁴¹

Další oblastí, ve které jsou homosexuální partneři v horším postavení než heterosexuální, je vztah k dětem partnera. Partner, který není biologickým rodičem, nemá k dítěti žádné závazky, a to ani v situaci, kdy dítě fakticky vychovává. Prakticky z toho vyplývá, že partner, který fakticky dítě vychovává a pečuje o něj, ale není biologickým rodičem, nemůže plnit ani základní úkoly, jako je například vyzvednutí dítěte ze školky. Dítě partnera z předchozího vztahu nelze adoptovat a partner, který není biologickým rodičem, je pro dítě z právního hlediska zcela cizím člověkem, ačkoli se na něj vztahuje povinnost ochrany vývoje a výchovy dítěte.⁴² Na druhou stranu zákon výslovně chrání rodičovská práva biologického rodiče, který vstoupil do registrovaného partnerství, k jeho potomkům. Uvádí, že „*existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy. [...]*“⁴³

Do roku 2016 bylo v českém právním řádu výslovně zakázáno právo na adopci lidem žijícím v registrovaném partnerství, přestože adopce dítěte jednotlivcem, který nebyl zaregistrován, ale žil s partnerem stejného pohlaví, nelegální nebyla. Vstupem do registrovaného partnerství si tak dříve páry uzavřely cestu k adopci dítěte. Tento paragraf byl zrušen rozhodnutím Ústavního soudu.⁴⁴ Nyní může adoptovat dítě z ústavu osoba žijící v registrovaném partnerství, nicméně druhý registrovaný partner nemá k tomuto dítěti žádný právní vztah. Společné osvojení registrovanou partnerskou dvojicí v současné době stále není možné. Tato skutečnost je podle zástupců gay a lesbické komunity pod sdružením *Prague Pride* hlavní příčinou toho, proč o adopce žádá

⁴¹ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2, s. 43 - 44.

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9, s. 132 – 135.

⁴³ Česká republika. § 13 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 04. 02. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#p2-1>.

⁴⁴ Česká republika. Nález č. 234/2016 Sb., Ústavního soudu ze dne 14. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ve věci návrhu na zrušení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 22. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-234#f5843692>.

tak málo osob žijících v registrovaném partnerství.⁴⁵ První osobou, která žije v registrovaném partnerství a zároveň v České republice adoptovala dítě, se stal Petr Laně, který si osvojil romského chlapce. Jeho partner, Jan Rous, nemá k chlapci žádná rodičovská práva. Partneri v současné době žijí v Nizozemí, kde je Jan Rous vnímán jako rovnocenný rodič dítěte, ačkoli není zapsán v jeho rodném listě. Zaměstnavatel umožňuje čerpat takzvaný otcovský den, tedy jeden den dovolené v každém pracovním týdnu navíc, zatímco Petr Laně je na rodičovské dovolené. Petr Laně v rozhovoru z roku 2019 uvedl, že kdyby s partnerem od začátku věděli, čím si budou muset kvůli adopci syna jako registrovaný gay pár projít, asi by to vzdali.⁴⁶ Přiblížit práva registrovaných partnerů právům manželů v oblasti adopce dětí druhého z páru by nyní mohl Ústavní soud, který se bude zabývat návrhem Obvodního soudu pro Prahu 5. Zmíněný soud požádal Ústavní soud o přezkoumání, zda nemožnost získat rodičovská práva k dítěti partnera stejného pohlaví není diskriminací na základě sexuální orientace.^{47,48}

3.1 Občanské aktivity

V České republice existují aktivní hnutí za práva homosexuálů, která se snaží oslovit širokou veřejnost a upozornit na problematiku zacházení s příslušníky LGBT komunity. Dlouhodobě aktivní v této oblasti je spolek *Prague Pride*, činný od roku 2010. Původní myšlenkou za tímto projektem bylo bojovat proti homofobii a zvyšovat povědomí společnosti o LGBT komunitě. Zviditelnit ji se daří zejména prostřednictvím každoročního pochodu Prahou, o kterém obvykle informují média, ačkoli obraz, který společnosti prezentují, není vždy pozitivní. Pochodu se účastní příslušníci a příznivci LGBT komunity a hlavním vizuálním motivem jsou barvy duhy, které značí

⁴⁵ Podle ČT 24 se mezi lety 2016 a 2018 jedná o sedm osob žijících v registrovaném partnerství, které požádaly o osvojení dítěte z ústavu. ; Adopce dětí homosexuály: Za dva roky o ni požádalo sedm lidí, dva z nich už se o děti starají. Zdroj: *Česká televize: ČT 24* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2519866-adopce-deti-homosexuality-za-dva-roky-o-ni-pozadalo-sedm-lidi-dva-z-nich-uz-se-o-deti>.

⁴⁶ Dva roky od prvního osvojení dítěte gay párem v Česku. Rodina teď žije v Nizozemsku. *IDNES.cz* [online]. 23. 2. 2019 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/gayove-registrovane-partnerstvi-osvojeni-nizozemsko.A190222_112202_domaci_jadv.

⁴⁷ *Projednávané plenární věci: Pl. ÚS 28/19* [online]. 16. 12. 2019n. 1. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_28-19_.pdf.

⁴⁸ Česká republika. § 2 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb. In: *Ústava ČR: Listina základních práv a svobod ; Parlament ČR, volby, Ústavní soud, Ombudsman, ministerstva ; Antidiskriminační zákon, zákon o Sbirce zákonů* . Ostrava: Sagit, [1995]-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-289-0, s. 214.

rozmanitost v komunitě. Duhové vlajky se staly světovým symbolem lesbických, gay, bisexuálních, intersexuálních a dalších sexuálních menšin.

Časem se tato agenda spolku *Prague Pride* rozrostla o poradnu *SBARVOUVEN*, která nabízí podporu mentorů a psychologů osobám hledajícím odvahu pro svůj coming out.⁴⁹ Na iniciativu *SBARVOUVEN* se mohou obrátit rovněž rodiče a blízcí osob, které se přihlásily k menšinové sexuální orientaci. Je pro ně připravena podpůrná skupina vedená psychologem, která jim dává možnost setkávat se s dalšími rodiči a hledat společně cestu, jak přijmout sexuální orientaci svých dětí a podpořit je. *Prague Pride* se ale neomezuje pouze na psychologickou pomoc a osvětu, snaží se také pomoci homosexuálním jedincům v jejich každodenním pracovním životě. Platforma *Prague Business Forum* sdružuje společnosti prosazující rovné podmínky pro své zaměstnance, bez ohledu na jejich sexuální orientaci či generovou příslušnost.⁵⁰ V nedávné době se mezi tyto firmy zařadila například Česká pošta. Její generální ředitel Roman Knap shrnul obsah sdělení, které chce tímto krokem Česká pošta vyslat veřejnosti, následovně: „*Naším cílem je jasně říct, že když k nám půjdete pracovat, budete mít stejné podmínky jako všichni ostatní. Nikdo vás nebude diskriminovat a soudit vás podle věcí, které jsou zcela osobní.*“⁵¹

Dalším velmi zásadním projektem spolku, který si klade za cíl zlepšit postavení homosexuálů a kvalitu jejich života, se stala kampaň *Jsme fér*. Jejím cílem je dosáhnout zlegalizování sňatků homosexuálů v České republice a zrovnoprávnění stejnopohlavních párů s heterosexuálními dvojicemi. Na kampani *Jsme fér* se kromě *Prague Pride* podílí neziskové organizace jako PROUD (Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu) nebo Amnesty International. Je financována převážně z individuálních darů, částečně také z programu Evropské unie Práva, rovnost a občanství. Pod záštitou těchto a dalších organizací probíhá od roku 2017 v Česku informační kampaň o postavení homosexuálních párů v české společnosti. Hlavním cílem je předložit argumenty, proč by stejnopohlavní páry měly mít možnost uzavřít

⁴⁹ Coming out je pojem označující veřejné přiznání homosexuality.

⁵⁰ Gender je označením pro pohlaví, s nímž se konkrétní osoba identifikuje a které nemusí nutně korespondovat s pohlavními znaky jedince. Osoby, které se identifikují s jiným pohlavím, se nazývají transgender osoby nebo transsexuálové. Aby jedinec spadl do této kategorie, nemusí nutně zahájit hormonální léčbu nebo podstoupit operativní změnu pohlaví. Jedná se o odlišný fenomén než je transvestismus (nebo Crossdressing), jejichž podstatou je nošení oblečení opačného pohlaví, nikoli identifikace sebe sama s opačným či některým dalším pohlavím (například tzv. třetí pohlaví).

⁵¹ REC, Mikoláš. Česká pošta je LGBTQ+ friendly. *Forbes* [online]. 3. 2. 2021 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://forbes.cz/ceska-posta-je-lgbtq-friendly-statni-podnik-se-stala-nejnovejsim-clenem-pride-business-fora/>.

manželství. Iniciativa nabízí veřejnosti širokou škálu důvodů, proč registrované partnerství není dostačující alternativou k manželskému svazku. Přináší osobní zповědi lidí, kteří marně touží uzavřít manželství s milovanou osobou a jejich pocity druhořadosti, vyjádřené jedním z hesel kampaně které zní „registrují se auta, ne lidé“. Vedle životních příběhů nabízí ale také právně relevantní argumenty. Například skutečnost, že gayové a lesby mají stejné povinnosti jako ostatní občané, jejich občanská práva jsou však omezena a stát se tak vlastně dopouští jejich diskriminace na základě sexuální orientace. Iniciativa *Jsme fér* se snaží zvýšit společenský tlak na zákonodárné orgány prostřednictvím petice, kterou vyzývají politické zástupce České republiky k vytvoření zákona umožňujícího uzavření manželství stejnopohlavním párům.

V České republice působí i opačně zaměřené organizace, v současné době je to zejména spolek *Aliance pro rodinu*, jehož tváří je Jana Jochová. Tento spolek se opírá o výklad křesťanské víry a požaduje, aby bylo manželství v Ústavě České republiky zakotveno jako svazek muže a ženy.⁵² Rétorika *Aliance pro rodinu* má vzbuzovat obavy o budoucnost dětí a žen. Oficiální stránky organizace hlásají souvislost mezi manželstvím homosexuálů a zvýšením obchodu se ženami a dětmi, stejně jako zneužívání žen formou surrogátního mateřství. Podle jejich tvrzení budou občané perzekuováni za své názory a dojde k pozměnění rodných listů dětí, kdy místo „otce a matky“ bude v rodném listě „rodič 1 a rodič 2“. Dále naznačují, že zlegalizování manželství pro homosexuály je cestou k legalizaci polygamie.⁵³ Žádný z těchto argumentů, který *Aliance pro rodinu* předkládá jako fakta, nebyl nikdy v rámci České republiky navržen či projednáván. V evropských zemích, kde je manželství homosexuálů legální, není pozorován nárůst zmíněných trendů v souvislosti s uzákoněním stejnopohlavního manželství. Jedná se pouze o extrémní prohlášení, která nejsou založena na tvrdých datech ani zkušenostech ze zahraničí. Jana Jochová obvykle neuvádí, odkud své informace čerpá. Pokud uvádí stránky *Aliance pro rodinu* či Jana Jochová ve veřejných rozhovorech statistiky a fakta, opírá se o studii *New Family Structures Study* z roku 2013 prováděnou v USA.⁵⁴ Materiály ani výsledky této studie nejsou dostupné v češtině. Navíc je *New Family Structures Study* v americkém

⁵²Alipro - *Aliance pro rodinu* [online]. 2019 [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <https://alipro.cz/>.

⁵³ Manželství a ústava. *Alipro: Aliance pro rodinu* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://alipro.cz/podpora-manzelstvi/uvod/>.

⁵⁴Alipro - *Aliance pro rodinu* [online]. 2019 [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <https://alipro.cz/>.

prostředí považována za neobjektivní až skandální.⁵⁵ Se získanými daty bylo zacházeno nesprávně a výsledky odpovídaly přáním organizací, které studii financovaly.⁵⁶ Oproti tomu je dnes dostupné již velké množství studií publikovaných v renomovaných odborných časopisech či prohlášení odborníků, která potvrzují, že instituce rodiny ani vývoj dětí nejsou homoparentálními rodinami nijak ohroženy či poškozovány.⁵⁷ Existenci těchto studií však *Aliance pro rodinu* nijak nereflektuje.

Zatím posledním publikačním počinem *Aliance pro rodinu* je článek v lednovém čísle časopisu Sociální služby s názvem Děti mají právo znát své rodiče a mají jimi být vychovávány. V tomto článku odsuzuje manželství homosexuálů, jehož existence by „oslabila a znehodnotila význam rodičovství“.⁵⁸ Myšlenku tohoto textu na svém profilu na síti Facebook obhajuje kardinál Dominik Duka, který souhlasí nejen s manželstvím jako svazkem muže a ženy, jehož smyslem je výchova dětí, ale zastává se i dalších myšlenek *Aliance pro rodinu*, například že transgender osoby jsou jednoznačně psychicky narušené.⁵⁹

3.2 Politické debaty a legislativní proces

V roce 2006 bylo legalizováno registrované partnerství, které povoluje stejnopohlavním párům vstoupit do oficiálního svazku, avšak nejedná se o instituci plně kopírující manželství v jeho právech a povinnostech. Proto nadále vznikaly snahy o zrovnoprávnění homosexuálních a heterosexuálních párů. Výsledkem aktivity výše zmíněné iniciativy *Jsmé fér* bylo získání 68 tisíc podpisů pod petici o manželství pro všechny, sesbíraných během pouhých pěti měsíců od prosince 2017 do května 2018.⁶⁰ Tyto podpisy byly předány v červnu 2018 Poslanecké sněmovně. Vytvoření společenského tlaku na zákonodárce prostřednictvím vyjádření názoru širší veřejnosti vedlo k nutnosti reagovat na výzvy spolků a aktivistů za práva homosexuálů, které byly

⁵⁵ Děti v duhových rodinách: Regnerusovu studii vyvrátili vědci, soudce i sám autor. *Jsmé fér* [online]. 20.8.2019 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/regnerusova_studie.

⁵⁶ New Documents Contradict Regnerus' Claims on Gay Parenting Study: Emails reveal close collaboration between Regnerus and Witherspoon Institute. *The Austin Chronicle* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.austinchronicle.com/news/2013-03-29/new-documents-contradict-regnerus-claims-on-gay-parenting-study/>.

⁵⁷ Názory odborníků. *Jsem fér* [online]. [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/nazory_odborniku#nazory-odborniku.

⁵⁸ *Sociální služby*. 1 / 2021. 2021. ISSN 1803-7348, s. 13.

⁵⁹ DUKA, Dominik. Považuji za svoji povinnost se zastat Jany Jochové, předsedkyně Aliance pro rodinu. In: *Facebook* [online]. 8. 2. 2020 [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/100000920776967/posts/5265611170146190/?app=fbl>.

⁶⁰ Máme 68 tisíc podpisů. Ze srdce děkujeme! *Jsmé fér* [online]. [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/68_tisic_podpisu.

dříve opomíjeny. Petice otevřela debatu ohledně manželství pro všechny na české politické scéně a zdálo se, že Česká republika by se jako první stát bývalého východního bloku mohla připojit k zemím umožňujícím manželství párům stejného pohlaví.

Dne 12. června 2018 byl skupinou poslanců předložen návrh zákona, na konci téhož měsíce vláda vyjádřila souhlasné stanovisko. Návrh zákona pokračoval do Poslanecké sněmovny, kde byl projednáván v listopadu 2018 a podruhé v březnu 2019. K hlasování o návrhu zákona nedošlo, projednávání bylo odročeno.⁶¹ Veřejnost vyjádřila nespokojenost se zdoluhavým legislativním procesem na několika demonstracích, prostřednictvím průvodu Prague Pride nebo psaním vánočních pohlednic poslancům a poslankyním, ve kterých je žádali, aby zákon o manželství pro všechny, po roce a půl od předložení jeho návrhu, nechali přejít do fáze druhého čtení. V lednu 2020 vystoupili zástupci iniciativy *Jsme fér* na půdě Poslanecké sněmovny a žádali poslance, aby projednávání návrhu zákona již déle neodkládali.⁶²

Prvním konkrétním krokem v české politice byl návrh zákona ohledně manželství pro všechny, který podalo 46 poslanců s různorodou stranickou příslušností.⁶³ Poté premiér Andrej Babiš uvedl v pořadu *Partie TV Prima*, že není proti uzákonění manželství pro homosexuální páry. Hnutí ANO, jehož předsedou Andrej Babiš, je však v této otázce nejednotné. Jedinou parlamentní stranu, která dlouhodobě a plošně manželství pro všechny podporuje, jsou Piráti. Nyní došlo k uzavření koaliční dohody mezi Piráty a hnutím STAN a i přesto, že někteří členové hnutí STAN podpořili naopak ústavní definici manželství jako svazku muže a ženy, je „*podpora rovnoprávných sňatků osob stejného pohlaví*“ součástí koaliční dohody obou stran, které společně doufají ve vysoké volební zisky v letošních parlamentních volbách. Stoprocentní podporu návrhu zákona od celé koalice ale očekávat nelze, neboť součástí koaliční smlouvy je dodatek, který opravňuje poslance v tomto bodě uplatnit tzv. zásadní výhradu svědomí.⁶⁴

⁶¹ Sněmovní tisk 201. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201>.

⁶² Sněmovna by měla co nejdříve hlasovat o manželství pro všechny, podporují ho dvě třetiny Čechů, říká poslanec Pirátů Kopriva. *Pirátská strana* [online]. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/cesi-podporuji-rovne-manzelstvi.html>.

⁶³ Sněmovní tisk 201. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201>.

⁶⁴ *Koaliční smlouva pro volby do poslanecké sněmovny konané v roce 2021: Piráti a Starostové* [online]. 2021 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/assets/pdf/koalicni-smlouva-pirati-a-starostove-1.pdf>.

V Poslanecké sněmovně zaznívají přirozeně také hlasy proti manželství pro všechny. Jedním ze subjektů, který manželství osob stejného pohlaví odmítá, je KDU-ČSL, jejichž poslanec Marek Výborný stál v čele skupiny 37 poslanců, kteří předložili protinávrh k zákonu o manželství pro všechny. Poslanci v něm požadují ústavní definici manželství jako svazku muže a ženy, manželství párů stejného pohlaví by se při schválení tohoto návrhu tak stalo protiústavním. Hlavním argumentem pro tento návrh je funkce tradiční rodiny jako ideálního prostředí pro výchovu dětí.⁶⁵ Zda by Ústavní soud ale ponechal v platnosti zákon zakazující manželství osobám menšinové sexuální orientace je diskutabilní, taková legislativa by mohla být posuzována jako diskriminace na základě sexuální orientace, která je však vyloučena článkem 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁶⁶ Navíc by tento zákon potřeboval ke schválení v Poslanecké sněmovně třípětinovou podporu, neboť se jedná o změnu Ústavy.

Dalšími politickými subjekty, které se vymezují proti manželství pro všechny, jsou ODS,⁶⁷ SPD⁶⁸ a Trikolóra⁶⁹. Ostatní parlamentní strany nezastávají v této věci jednotný názor a v případě hlasování o příslušném návrhu by se jejich poslanci řídili vlastním úsudkem. Prezident České republiky Miloš Zeman v debatě na TV Barrandov v lednu roku 2019 uvedl, že pokud by byl zákon o manželství pro všechny schválen parlamentem, uvažoval by o užití své pravomoci tento zákon vetovat.⁷⁰

Pro politiky, politické strany, ale i známé osobnosti bylo téma manželství pro všechny na přelomu roku 2019 a 2020 poměrně aktuální otázkou, snad proto, že se blížily senátní a krajské volby. Do dění ale zasáhla pandemie Covid-19, kdy společenské otázky musely ustoupit zájmům zdravotním a ekonomickým. V reakci na pandemii bylo nutné rychle vydat nová nařízení a na registrované partnery v nich zákonodárci v některých případech zapomínali. Například usnesením vlády ČR ze dne

⁶⁵ 27. schůze Poslanecké sněmovny: Úterý 26. března 2019. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Jednání a dokumenty* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/027schuz/s027303.htm>.

⁶⁶ *European Convention on Human Rights: Článek 14: Zákaz diskriminace* [online]. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf.

⁶⁷ Jan Skopeček: Rodič jedna a rodič dva? Nechceme. *ODS: Občanská demokratická strana* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/clanek/17438-rodic-jedna-a-rodic-dva-nehceme>.

⁶⁸ OKAMURA, Tomio. Tomio Okamura -SPD: Základ rodiny. *Facebook.com* [online]. [cit. 2019-12-23]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/videos/2073212572689547/>.

⁶⁹ Braňme normální svět: Náš program stručně a jasně. *Trikolóra* [online]. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.volimtrikoloru.cz/#pilire-nav>.

⁷⁰ Zeman bude případný zákon o manželství homosexuálů možná vetovat. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/zeman-uvazuje-o-vetu-pripadneho-uzakoeni-manzelstvi-homosexualu.A190110_221605_in_domov_ele.

6. dubna 2020 č. 387 byl cizincům zakázán vstup na území České republiky. Z nařízení měli výjimku manželé českých státních občanů, jejich registrovaní partneři však nikoli. Dalším příkladem může být usnesení vlády České republiky ze dne 30. 10. 2020 č. 1113⁷¹ týkající se zákazu volného pohybu osob, které zmiňuje výjimku pro konání svatby, ale nikoliv pro uzavření registrovaného partnerství. Některé iniciativy a organizace se proto rozhodly napsat otevřen dopis premiérovi České republiky Andreji Babišovi, ve kterém ho žádají o rovné podmínky pro gay a lesbické páry a vyzývají ho, aby se postaral o nápravu. Zároveň upozorňují, že úprava jednotlivých usnesení by sice vyřešila aktuální nepříjemnosti, kterým musí čelit registrované páry, ale že by bylo mnohem efektivnější přistoupit k systémové změně a umožnit párům stejného pohlaví uzavírat sňatky. To by ulehčilo zákonodárcům tvorbu spravedlivých nařízení, která by neznevýhodňovala registrované páry oproti párům sezdaným.⁷²

V současnosti se bohužel zdá, že české zákonodárství musí vyřešit řadu závažných otázek jako jsou protipandemická opatření nebo podoba nového volebního zákona. Manželství pro všechny se stalo v porovnání s těmito záležitostmi spíše okrajovým tématem a zdá se nepravděpodobné, že by se jej podařilo legalizovat v roce 2021.

Dne 29. 4. 2021 jednala Poslanecká sněmovna na své 100. schůzi opět o manželství pro všechny. Proběhlo jak jednání o uzákonění manželství osob stejného pohlaví pod označením Sněmovní tisk 201, tak zároveň první čtení návrhu změny Ústavního zákona tak, aby manželství doslovně definoval jako svazek muže a ženy, který je označován jako Sněmovní tisk 211. Spojená rozprava k oběma návrhům současně obsahovala řadu silných výroků, o které se postaral například předseda SPD, Tomio Okamura. K adopci dětí páry stejného pohlaví se vyjádřil následovně: „*Můžu vám říci, že kdyby mě jako malého kluka, který se nemůže bránit, a nikdo neposlouchá jeho názor, adoptoval stejnopohlavní pár, tak radši skočím z okna, protože já bych radši byl na tom pokoji pro patnáct dětí, [...] protože jsem vždycky chtěl mít maminku a tatínka.*“ Ivana Nevludová, zvolená na kandidátce SPD, tvrdila, že uzákonění manželství gayů a leseb povede k obchodu se ženami a dětmi. Naopak velkou zastánkyní a podporovatelkou manželství pro všechny je Karla Šlechtová (ANO), která přispěla do debaty svou osobní zkušeností. K adopci páry stejného pohlaví uvedla: „

⁷¹ Usnesení vlády České republiky o přijetí krizového opatření: ze dne 30. října 2020 č. 1113 [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <http://www.osdopravy.cz/attachments/article/506/Usnesen%C3%AD%20v1%C3%A1dy%20%C4%8C%201113.pdf>.

⁷² Otevřený dopis předsedovi vlády ČR Andreji Babišovi. *Jsmé fér* [online]. 19.11.2020 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/otevreny_dopis_předsedovi_vlady.

*Co se týče dětí, osvojování či výchovy dětí[...] bych tady také ráda zmínila svou zkušenost, kterou jsem sdělovala tehdy první Babišově vládě, kde vlastně i ty mé příběhy pomohly tomu, aby to ta vláda schválila, protože já sama samozřejmě jsem měla vztahy, kde byly děti, ale bohužel jsem k nim neměla jako nebiologický rodič žádná práva a myslím si, že každé dítě by mělo mít následného ochránce, opatrovníka, poručníka, kterého zná, který ho vychovává, a musím říci, že toto určitě pro homosexuální páry je jeden z těch klíčových důvodů, proč by se v podstatě měl narovnat ten poměr mezi heterosexuálními a homosexuálními svazky.*⁷³ Po debatě bylo rozhodnuto o předání zákona k projednání výborům, lhůta na projednání byla stanovena na 80 dnů. Poté se zákon posune do fáze druhého čtení, které by mohlo začít již ve druhé polovině letošního roku. Stejně jako návrh zákona o legalizaci manželství pro všechny postoupil do druhého čtení i protinávrh podaný poslancem KDU-ČSL, jehož schválením by se manželství dvou osob stejného pohlaví stalo protiústavním.⁷⁴

Pokud by se ale přece podařilo manželství homosexuálů prosadit, bude nutné pozměnit ustanovení občanského zákoníku, které v současné době označuje trvalý registrované partnerství jako zákonnou překážku manželství.⁷⁵ Zákon by tak fakticky bránil dvojicím, které uzavřely registrované partnerství, ve vstupu do manželství, pokud by nejprve nezaniklo partnerství. Manželství uzavřené za trvání registrovaného partnerství by totiž bylo považováno za neplatné. Úvahy o konkrétní podobě legislativy jsou ale stále předčasné, přestože návrh zákona o manželství pro všechny leží v poslanecké sněmovně již téměř tři roky a současná politická a společenská situace není pro projednávání tohoto tématu ideální.

⁷³ 100. schůze Poslanecké sněmovny: Čtvrtek 29. dubna 2021. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/100schuz/s100004.htm#r2>.

⁷⁴ Sněmovní tisk 211/0: N. ústav. z. - Listina základních práv a svobod. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=211&CT1=0>.

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9, s. 62.

4 SITUACE V NĚMECKU

Ve Spolkové republice Německo byl institut registrovaného partnerství (tzv. *Eingetragene Lebenspartnerschaft*) legalizován v roce 2001 předpisem původně nazvaným Zákon k ukončení diskriminace stejnopohlavních společenství: Partnerství (*Gesetz zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften: Lebenspartnerschaften*). Později se název změnil na Zákon o partnerství (*Lebenspartnerschaftsgesetz*, LPartG). Zákon o partnerství zajišťoval registrovaným partnerům téměř stejnou pozici jako manželům, rozdílně řešené byly pouze oblasti rozpadu soužití a adopce dětí. Registrovaní partneři nesměli zpočátku adoptovat ani biologické dítě svého partnera, v roce 2004 však došlo k úpravě, která toto umožnila a zakazovala registrovaným partnerům pouze společnou adopci.⁷⁶ Velkým otazníkem byla tzv. postupná adopce (*Sukzessivadoption*), kdy dítě adoptoval jeden registrovaný partner a druhý z dvojice toto dítě adoptoval následně v samostatném řízení, jako dítě svého partnera. V roce 2014 byl tento postup oficiálně prohlášen za legální.⁷⁷

Registrované partnerství se v průběhu let značně přiblížilo manželství, avšak snaha o úplné zrovnoprávnění obou svazků neustala. Manželství pro všechny (německá alternativa zní *Ehe für Alle*, popř. *Geschlechtsgleiche Ehe*) bylo umožněno Zákonem k zavedení práva na uzavření manželství pro osoby stejného pohlaví (*Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts*) ze 30. června 2017, který vstoupil v platnost 1. října.⁷⁸ Do konce roku 2018 vstoupilo do manželství přibližně 37 tisíc stejnopohlavních párů, v roce 2019 počet uzavřených manželství vzrostl o dalších 52 tisíc. Na konci roku 2019 tak žilo v Německu 89 tisíc sezdaných homosexuálních dvojic, přičemž muži uzavírali manželství častěji než ženy.

⁷⁶ Lebenspartnerschaftsgesetz. *Lebenspartnerschaft. de* [online]. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://www.lebenspartnerschaft.de/lebenspartnerschaftsgesetz.html>.

⁷⁷ Bundesgesetzblatt: Gesetz zur Umsetzung der Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zur Sukzessivadoption durch Lebenspartner vom 20. Juni 2014. *Bundesanzeiger* [online]. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl114s0786.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl114s0786.pdf%27%5D_1613859173712.

⁷⁸ Bundesgesetzblatt: Jahrgang 2017 Teil I Nr. 52; 2787. *Bundesanzeiger* [online]. 28. 7. 2017 [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2787.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2787.pdf%27%5D_1613723815774.

⁷⁸ Bundesgesetzblatt: Jahrgang 2017 Teil I Nr. 52; 2787. *Bundesanzeiger* [online]. 28. 7. 2017 [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2787.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2787.pdf%27%5D_1613723815774.

Sezdaných mužských párů bylo na konci roku 2019 v Německu o 11 tisíc více než ženských.⁷⁹

Současně s uzákoněním homosexuálního manželství bylo zrušeno registrované partnerství. Od roku 2017 tak nelze v Německu uzavřít nové partnerství, avšak dvojice, které partnerství uzavřely dříve, mají tento status i nadále a nezměnily se ani jejich vzájemná práva a povinnosti.⁸⁰ Registrované páry mohou, ale nemusí přeměnit registraci na manželství. Možnosti stát se manželi využilo jen v roce 2018 21 tisíc dříve registrovaných dvojic, tedy téměř dvě třetiny homosexuálních manželství v uvedeném roce vznikly přeměnou registrovaného partnerství na manželství.⁸¹

Cesta k manželství pro všechny trvala v Německu 16 let, od roku 2001, kdy bylo registrované partnerství uzákoněno, do podzimu roku 2017, kdy mohly první homosexuální dvojice uzavřít sňatek.

4.1 Občanské aktivity

Pro přijetí manželství pro všechny bylo v Německu zapotřebí občanské aktivity, která obdobně jako v České republice zvyšovala povědomí veřejnosti o postavení členů LGBT komunity a žádala úplné zrovnoprávnění heterosexuálního a homosexuálního svazku.

Iniciativa *Ehe für Alle* byla společným hnutím více než šedesáti organizací, které v Německu bojují proti homofobii a snaží se zvýšit kvalitu života příslušníků sexuálních menšin. Jasně formulovaným cílem této iniciativy bylo zvyšovat společenský tlak až do bodu, kdy vláda bude muset začít reagovat na změnu vnímání gay a lesbických rodin ve společnosti a zrovnoprávnit stejnopohlavní páry s těmi heterosexuálními.⁸²

Jako součást této iniciativy vznikl krátký, srozumitelný informační materiál, který měl pomoci rozšířit do povědomí široké veřejnosti zásadní informace o postavení stejnopohlavních párů. Tento tzv. *Faktenblatt* uvádí nejpodstatnější rozdíly mezi institutem manželství a registrovaného partnerství. Ačkoli v porovnání s Českou

⁷⁹ Anzahl der gleichgeschlechtlichen Ehepaare in Deutschland in den Jahren 2018 und 2019. *Statista.de* [online]. 12. 10. 2020 [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1114720/umfrage/gleichgeschlechtliche-ehepaare-in-deutschland/#professional>.

⁸⁰ Die „Ehe für alle“ – Die 4 wichtigsten Fragen und Antworten für Paare. *Kanzlei Huckert* [online]. [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.kanzlei-huckert.de/familienrecht/ehe-fuer-alle/>

⁸¹ Jede 14. neue Ehe wird gleichgeschlechtlich geschlossen. *Zeit online* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.zeit.de/gesellschaft/2019-08/homosexualitaet-gleichgeschlechtliche-ehe-heirat-statistisches-bundesamt>.

⁸² *Ehe für Alle* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <http://www.ehefueralle.de/>.

republikou byly právní rozdíly mezi oběma svazky malé, usilovala iniciativa *Ehe für Alle* o úplné zrovnoprávnění a o sjednocení pojmenování svazku bez ohledu na to, zda jej uzavírají dvě ženy, dva muži či pár rozdílného pohlaví.⁸³

Problematickým aspektem veřejné kampaně se ukázalo být hovorové označení registrovaného partnerství, které političtí činitelé a média často označovali jako „*Homo-Ehe*“, tedy doslova homosexuální manželství, ačkoli registrované partnerství manželstvím není. Partnerům ukládal stát stejné povinnosti jako manželům, omezoval však rozsah jejich práv způsobem popsáným výše, kdy partnerům nebyla umožněna společná adopce dítěte a aby oba partneři nabyli k dítěti rodičovská práva, muselo být dítě osvojeno oběma partnery postupně ve dvou oddělených soudních řízeních.

Jako diskriminující pocíťovali partneři kromě komplikované adopce dětí také skutečnost, že při nutnosti udání rodinného stavu bylo okamžitě jasné, že jsou příslušníky sexuální menšiny. Nesměli totiž uvést že žijí v manželství, nýbrž museli udat že uzavřeli registrované partnerství. Toto nedobrovolné prozrazení sexuální orientace při vyplňování většiny úředních dokumentů, ale také například přihlášky do knihovny nebo při uzavírání pracovní smlouvy bylo mnohými pocíťováno jako výrazný zásah do jejich soukromého života.⁸⁴

Ačkoli od roku 2017 mohou uzavřít homosexuální páry manželství s veškerými právy a povinnostmi a jejich rodinný stav již neprozrazuje jejich sexuální orientaci, některé mezery zůstávají v zákoně dodnes. Jedná se zejména o otázku potomků, kteří se narodí lesbickému páru. Biologická matka dítěte je podle současné legislativy jediným zákonným zástupcem dítěte a je považována za matku samoživitelku. Pokud by žena žila v manželství s mužem, byl by tento muž automaticky považován za otce dítěte. Pokud však žijí v manželství dvě ženy, musí tzv. sociální matka, tedy žena, která dítě neprodila, zažádat o osvojení dítěte. Dokud není dokončen proces adopce, nemá sociální matka k dítěti žádný právní vztah. V této situaci se ocitly i matky malé Pauly, Gesa a Verena. Gesa je biologickou matkou, její manželka Verena však nemá právo být uvedena v Paulině rodném listě, dokud dívku neadoptuje. Ženy chtějí svou situaci řešit soudní cestou a domáhat se automatického uznání rodičovství obou osob, které žijí v manželském svazku, bez ohledu na pohlaví manželů. Zda má ale jejich žaloba naději

⁸³*Faktenblatt: Ehe für Alle* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: https://934a864f-1d44-47a5-a6a7-715fa1345506.filesusr.com/ugd/3dca23_5d9d727d7029429180fca6a1678816bb.pdf.

⁸⁴ "Zwangouting" durch Meldezettel: Einmal verpartnert - immer behördlich geoutet. *Der Standard* [online]. 15. 1. 2010 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/1262209607667/homo-partnerschaft-zwangouting-durch-meldezettel>.

na úspěch je diskutabilní, neboť touto otázkou se zabýval Spolkový soudní dvůr již v roce 2018. Podle rozsudku se nejedná o mezeru v zákoně a manželka matky dítěte nemá nárok být uznána druhým rodičem. V odůvodnění rozsudku uvedeno, že není fyziologicky možné aby byly dvě ženy matkou téhož dítěte, zatímco v případě heterosexuálních párů se lze domnívat, že potomek narozený do manželství je skutečně biologickým dítětem obou manželů.⁸⁵

Dalším úskalím, které musí lesbické manželské páry překonávat, jsou nejasnosti ohledně umělého oplodnění. Heterosexuální manželské páry mají právo podstoupit umělé oplodnění na reprodukční klinice se spermatem dárce, u lesbických párů však legislativa právo na tento zákrok výslovně nezaručuje. Záleží tak čistě na rozhodnutí lékaře, zda bude ochoten provést umělé oplodnění ženě žijící v homosexuálním manželství. Kliniky ve větších městech, jako jsou Hamburg nebo Berlín, běžně oplodnění lesbických žen spermatem anonymního dárce provádějí, Hamburg je dokonce jedinou spolkovou zemí, jehož lékařská komora oplodnění lesbických párů výslovně povoluje.⁸⁶ Existuje však stále velké množství klinik, které ženské manželské páry odmítají. Lékaře k tomu opravňuje směrnice lékařské komory z roku 2006, která doporučuje lékařům z etických důvodů provádět umělé oplodnění pouze u manželů (v roce 2006 směli manželství uzavřít pouze heterosexuálové a směrnice zároveň výslovně užívá slova *Mann und Frau*, z jejího znění je tedy zřejmé, že jsou míněny výhradně páry opačného pohlaví) či v případě, že je lékař přesvědčen, že žena žije ve stabilním, dlouhodobém vztahu a její partner má zájem zajistit jí i dítě, k jehož otcovství se přihlásí. Snahou reprodukční medicíny má být podle citovaného dokumentu pomoci přivést na svět děti, které budou vychovávány ve vhodném prostředí stabilního rodinného zázemí. Záleží tak na konkrétním lékaři, zda osobně považuje oplodnění ženy žijící v lesbickém manželství za etické.⁸⁷

I v Německu našlo manželství pro všechny nejen vášnivé podporovatele, ale také své odpůrce. Odpůrci manželství pro všechny se rozhodli formou petice apelovat

⁸⁵ Ehefrau der Kindesmutter wird nicht aufgrund der Ehe zum rechtlichen Mit-Elternteil des Kindes: Pressemitteilung Nr. 172/2018 vom 30. 10. 2018. *Der Bundesgerichtshof: Entscheidungen* [online]. Karlsruhe, 30. 10. 2018 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&nr=89006&linked=pm>.

⁸⁶ Kinderwunsch-Behandlung für lesbische Paare. *Fertila: Reproduktionsmedizin* [online]. 6. 6. 2020 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://fertila.de/kinderwunsch-behandlung-fuer-lesbische-paare/>.

⁸⁷ Richtlinie zur Durchführung der assistierten Reproduktion. *Ärzteblatt* [online]. Bundesärztekammer, 17. 2.2006 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: [https://www.aerzteblatt.de/archiv/51526/Bekanntmachungen-\(Muster-\)Richtlinie-zur-Durchfuehrung-der-assistierten-Reproduktion-Novelle-2006](https://www.aerzteblatt.de/archiv/51526/Bekanntmachungen-(Muster-)Richtlinie-zur-Durchfuehrung-der-assistierten-Reproduktion-Novelle-2006).

především na církevní organizace⁸⁸ nebo odkazovali na rozpad tradičních společenských hodnot.⁸⁹ Vzhledem k tomu, že registrované partnerství bylo v Německu legislativně velice blízko manželství a homosexuální manželé mohli ve své podstatě dosáhnout adopce dítě, ač pouze prostřednictvím zdlouhavých byrokratických procesů, museli odpůrci manželství pro všechny argumentovat zejména přáním odlišit „tradiční“ manželství (tedy manželství v církevním slova smyslu) od manželství homosexuálů a ochranou křesťanských hodnot. Podle údajů *Bundeszentrale für politische Bildung* se přibližně 54 procent populace Německa hlásí ke křesťanské víře.⁹⁰ Přesto se odpůrcům homosexuálního manželství pomocí argumentace zásadami křesťanské víry podařilo získat pouze necelých 200 000 podpisů občanů Spolkové republiky Německo pod petici proti jeho uzákonění.

4.2 Politické debaty a legislativní proces

V roce 2001 bylo prosazeno uzákonění registrovaného partnerství, hlavně díky snahám strany Svaz 90/ Zelení (*Bündnis 90/ Die Grünen*).⁹¹ V reakci na rozhodnutí o jeho legalizaci podaly spolkové země Bavorsko, Durynsko a Sasko žalobu ke Spolkovému ústavnímu soudu, přičemž se odvolávaly na znění základního zákona, konkrétně článek 6, paragraf 1.⁹² Zde je stanoveno, že manželství a rodina jsou pod zvláštní ochranou státu.⁹³ Definice manželství jako svazku muže a ženy v ústavě však není zakotvena, zároveň se nejednalo o zpřístupnění manželství homosexuálním pářům, ale pouze o vytvoření alternativního monogamního svazku, který by mohly uzavřít páry stejného pohlaví. Spolkový ústavní soud došel v roce 2002 k rozhodnutí, že institut registrovaného partnerství není v rozporu se základním zákonem. Na tomto stanovisku se soudci usnesli v poměru pět ku třem hlasům. V odůvodnění tohoto rozhodnutí je uvedeno, že registrované partnerství svou existencí nijak neohrožuje instituci

⁸⁸ Stoppt die Ehe für Alle: Ein Aufruf an die Kirchen. *Civil petition* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.civilpetition.de/kampagne/ehe-fuer-alle-stoppen/startseite/>.

⁸⁹ Ehe bleibt Ehe! *CitizenGO* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.citizengo.org/de/24468-ehe-bleibt-ehe>.

⁹⁰ Religion. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/145148/religion>.

⁹¹ Stationen der Ehe für alle in Deutschland. *Budeszentrale für Politische Bildung* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/gender/homosexualitaet/274019/stationen-der-ehe-fuer-alle-in-deutschland>.

⁹² V originálním znění: Art. 6 Abs. 1 GG.

⁹³ Původní znění: *Ehe und Familie stehen unter dem besonderen Schutze der staatlichen Ordnung*. Zdroj: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: Art. 6. *Bundesamt für Justiz* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_6.html.

manželství, tudíž není nutné manželství chránit prostřednictvím zrušení ostatních forem svazků, které poskytují právní ochranu jiným typům dlouhodobého soužití.⁹⁴

I po uzákonění registrovaného partnerství však narážely stejnopohlavní páry dále na překážky, kterým heterosexuální páry čelit nemusely. V dalších evropských státech bylo postupně manželství homosexuálů legalizováno, společnost se stávala tolerantnější k příslušníkům sexuálních menšin a také v Německu se začalo postupně diskutovat o zrovnoprávnění homosexuálních a heterosexuálních dvojic, například v souvislosti s článkem 3 paragrafem 1 Základního zákona (*Grundgesetz*).⁹⁵ V tomto paragrafu stojí, že všichni lidé jsou si před zákonem rovni.⁹⁶ Ústavní soud proto určil, že rozdílné zacházení s homosexuálními a heterosexuálními partnery je nutno řádně argumentačně podložit. Požadované odůvodnění nerovného zacházení ovšem nedokázali odpůrci stejnopohlavních sňatků předložit.⁹⁷ Argumentace oponentů manželství pro všechny vycházela, kromě Základním zákonem garantované ochrany rodiny, z rozhodnutí Ústavního soudu z roku 1959. Manželství považoval tehdy soud za svazek muže a ženy,⁹⁸ nicméně k pozměnění znění ústavního textu v tomto smyslu nedošlo a ústavní definice manželství jako svazku dvou osob rozdílného pohlaví nebyla nikdy přijata.⁹⁹ Uzákonění manželství pro všechny bylo tedy v rozporu s rozhodnutím Ústavního soudu z roku 1959, nikoli však se zněním ústavního zákona samotného.

Přelomovým rokem byl pro manželství homosexuálních dvojic rok 2017. Legalizace manželství pro všechny se stala důležitým tématem zásluhou strany *Bündnis 90/ Die Grünen*, která podala žalobu k Nejvyššímu správnímu soudu. Jejím prostřednictvím chtěla strana docílit toho, aby zákonodárci museli projednat otázku zákona o manželství pro všechny. Ačkoli byla žaloba zamítnuta, dostalo se díky ní tématu velké pozornosti v politických i veřejných kruzích. Případné zahájení

⁹⁴Stationen der Ehe für alle in Deutschland. *Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/gender/homosexualitaet/274019/stationen-der-ehe-fuer-alle-in-deutschland>.

⁹⁵V originálním znění: Art. 3 Abs. 1 GG.

⁹⁶ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: Art 3. *Bundesamt für Justiz* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_3.html.

⁹⁷ Stationen der Ehe für alle in Deutschland. *Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/gender/homosexualitaet/274019/stationen-der-ehe-fuer-alle-in-deutschland>.

⁹⁸Původní znění rozhodnutí: *Ehe ist auch für das Grundgesetz die Vereinigung eines Mannes und einer Frau zur grundsätzlich unauflöselichen Lebensgemeinschaft...* Zdroj: BVerfGE 10, 59 - Elterliche Gewalt: Urteil des Ersten Senats vom 29. Juli 1959. *Verfassungsrecht* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv010059.html>.

⁹⁹ Urteil vom 17. Juli 2002 - 1 BvF 1/01. *Bundesverfassungsgericht* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2002/07/fs20020717_1bvf00101.html.

koaličních vyjednávání s Křesťanskodemokratickou unií a Křesťansko-sociální unií Bavorska (*Christlich Demokratische Union Deutschlands/ Christlich-Soziale Union in Bayern; CDU/CSU*) po podzimních volbách do Spolkového sněmu (*Bundestag*) podměnily strany Svaz 90/ Zelení (*Bündnis 90/ Die Grünen*), Svobodná demokratická strana (*Freie Demokratische Partei; FDP*) a Sociálnědemokratická strana Německa (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands; SPD*) mimo jiné požadavkem na legalizaci manželství pro všechny.¹⁰⁰

V průběhu června roku 2017 změnila proto spolková kancléřka Angela Merkel (CDU) postoj v této otázce a místo blokování návrhu zákona prostřednictvím jednotného hlasování ponechala rozhodnutí o manželství pro všechny v rukou jednotlivých poslanců *CDU/CSU*, kteří se měli rozhodnout podle vlastního uvážení.¹⁰¹ Dne 30. června 2017 hlasoval německý Spolkový sněm (*Bundestag*) o zákoně o manželství pro všechny. Z celkového počtu 630 poslanců hlasovalo 226 proti návrhu, 393 se vyjádřilo kladně, 4 poslanci se zdrželi a 7 poslanců svůj hlas neodevzdalo. Z celkového počtu 226 hlasů proti návrhu zákona o manželství pro všechny odevzdali 225 z nich poslanci *CDU/CSU*, včetně kancléřky Angely Merkel. Pro přijetí zákona hlasovalo za stranu *CDU/CSU* celkem 75 poslanců, tedy téměř čtvrtina jejich parlamentních zástupců.¹⁰² Poslanci stran *SPD*, *Bündnis 90/ Die Grünen* a *Die Linke* hlasovali jednotně pro legalizaci stejnopohlavního manželství. Návrh tím získal potřebnou většinu a od 1. října 2017 mohou ve Spolkové republice Německo možné uzavřít manželství i homosexuální dvojice.¹⁰³

S tímto vývojem událostí ovšem nebyla spokojená bavorská *CSU*, konzervativní křesťanská strana, která měla v úmyslu podat žalobu k Ústavnímu soudu. *CSU* argumentovala předešlými rozhodnutími Ústavního soudu, kde je pojmem manželství chápán jako svazek muže a ženy, a také zněním článku 6, paragrafu 1 Ústavy Spolkové republiky, tedy ochranou rodiny a manželství. Před plánovaným podáním žaloby

¹⁰⁰Stationen der Ehe für alle in Deutschland. *Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/gender/homosexualitaet/274019/stationen-der-ehe-fuer-alle-in-deutschland>.

¹⁰¹ CDU: Das sagen die Gegner der Ehe für alle. *Spiegel online* [online]. 27.06.2017 [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/cdu-das-sagen-die-gegner-der-ehe-fuer-alle-a-1154672.html>.

¹⁰² Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts: Namentliche Abstimmung. *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/parlament/plenum/abstimmung/abstimmung?id=486>.

¹⁰³ Ehe für alle: Ab Sonntag können homosexuelle Paare heiraten. *Berliner Morgenpost* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.morgenpost.de/politik/article212082701/Ehe-fuer-alle-Ab-Sonntag-koennen-homosexuelle-Paare-heiraten.html>.

nechala CSU vypracovat odborný posudek, v němž se však odborníci shodli, že zákon o manželství pro všechny není v rozporu se zněním Základního zákona a CSU se proto rozhodla žalobu k Ústavnímu soudu nepodávat.¹⁰⁴

V době hlasování o manželství pro všechny neměla pravicová populistická strana *Alternativa pro Německo (Alternative für Deutschland; AfD)* své zastoupení v parlamentu, ve volbách do Spolkového sněmu v září 2017 však získala 12,6% hlasů, což byl třetí nejvyšší volební zisk.¹⁰⁵ Postoj *AfD* k manželství stejnopohlavních párů je otevřeně odmítavý a 11. října 2018 se Spolkový sněm věnoval jejich návrhu na zrušení homosexuálního manželství, které zástupci *AfD* označili za protiústavní. Jejich návrh byl předán k přezkoumání výboru pro právo a ochranu spotřebitelů (*Ausschuss für Recht und Verbraucherschutz*) a doposud nebyl znovu projednáván.¹⁰⁶

¹⁰⁴Stationen der Ehe für alle in Deutschland. *Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/gender/homosexualitaet/274019/stationen-der-ehe-fuer-alle-in-deutschland>.

¹⁰⁵ Bundestagswahl 2017: Endgültiges Ergebnis. *Der Bundeswahlleiter* [online]. 12. 10. 2017 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2017/34_17_endgueltiges_ergebnis.html.

¹⁰⁶ Widerstand gegen AfD-Initiative zur Aufhebung der Ehe für alle. *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2018/kw41-de-gleichgeschlechtliche-ehe-570770>.

5 SITUACE V RAKOUSKU

V Rakousku bylo téma ochrany soužití párů stejného pohlaví otevřeno případem Karner vs. Rakousko. Šlo o soudní spor, který započal v roce 1996 a postupně doputoval až před Evropský soud pro lidská práva. Sigmund Karner dlouhodobě žil se svým druhem v pronajatém bytě a pečoval o něj, přičemž nájemní smlouva byla uzavřena mezi pronajímatelem a druhem S. Karnera. Po jeho smrti odmítl pronajímatel bytu převést nájemní smlouvu na S. Karnera, přestože rakouské právo uvádí, že po smrti nájemníka musí být smlouva převedena na rodinné příslušníky či osoby, které byt s nájemcem dlouhodobě sdílely, pokud takové osoby pokračování nájemní smlouvy písemně neodmítnou. Pronajímatel bytu odmítl ovšem nájemní smlouvu převést, protože Sigmund Karner nebyl v příbuzenském vztahu se svým druhem a podmínka dlouhodobého soužití byla vztahována pouze na společenství muže a ženy. Sigmund Karner se domáhal převedení nájemní smlouvy na svou osobu právní cestou. Po řadě různě znějících soudních rozhodnutí a několika odvoláních obou aktérů v rámci rakouské soudní soustavy dospěl případ až k Evropskému soudu pro lidská práva, který v roce 2003 rozhodl, že dlouhodobé soužití homosexuálních partnerů musí v souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod požívat stejné ochrany jako nesezdané soužití dvojic odlišného pohlaví. V době vynesení rozsudku byl S. Karner již téměř tři roky po smrti, jeho případ ale pomohl upozornit na nejisté právní postavení společně žijících druhů stejného pohlaví.¹⁰⁷

Od rozhodnutí Soudu pro lidská práva uplynulo více než šest let, než se podařilo prosadit zákon o registrovaném partnerství (*Eingetragene Partnerschaft-Gesetz*), který nabyl účinnosti 1. ledna 2010 a přiznal homosexuálním dvojicím, které se zaregistrují, některé z práv a povinností, která mají manželé. První čtyři páry vstoupily do registrovaného partnerství ve Vídni 4. ledna téhož roku.¹⁰⁸

Součástí práv partnerů ale nebyla možnost adoptovat dítě druhého z páru. Situaci změnil v únoru roku 2013 opět až Evropský soud pro lidská práva, který v kauze X. a další vs. Rakousko určil, že pokud rakouská legislativa umožňuje adopci dítěte druhého z páru v heterosexuálním vztahu, musí v souladu s Úmluvou o ochraně

¹⁰⁷ Karner v. Austria. *European Court of Human Rights* [online]. Strasbourg, 24. 10. 2003 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%7B%22001-61263%22%7D%7D>.

¹⁰⁸ Erste "Verpartnerungen" in Österreich. *ORF* [online]. 4.1. 2010 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://oesv1.orf.at/stories/413733>.

lidských práv a svobod tuto možnost poskytnout i registrovaným partnerům. Adopce dítěte registrovaného partnera či partnerky je možná od srpna roku 2013.¹⁰⁹

Další výrazná legislativní úprava týkající se stejnopohlavních párů, a sice možnost zavřít manželství, byla uzákoněna 1. ledna 2019. V průběhu roku 2019 uzavřelo manželství 997 stejnopohlavních párů, z toho 468 mužských a 529 ženských. Párů, které přeměnily dříve existující registrované partnerství v manželství, bylo 190.

Na rozdíl od německých sousedů nezrušilo Rakousko spolu s uzákoněním stejnopohlavního manželství institut registrovaného partnerství. Vývoj byl zde zcela opačný, registrované partnerství bylo zachováno a zpřístupněno také heterosexuálním dvojicím. I přes legalizaci stejnopohlavního manželství se 134 homosexuálních párů rozhodlo pro partnerství. Rovněž heterosexuální dvojice využily možnosti uzavřít partnerství, registrace partnerů opačného pohlaví tvořily téměř 90 procent všech registrací vzniklých během roku 2019. Konkrétně z celkového počtu 1 269 obřadů bylo v 1 135 z nich uzavřeno partnerství mezi mužem a ženou.¹¹⁰

Rozdíly mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím jsou momentálně minimální. Manželství lze v určitých případech uzavřít od 16 let věku před matričním úřadem, registrované partnerství až od osmnáctého roku před okresním správním úřadem (*Bezirksverwaltungsbehörde*). Další rozdíl spočívá v legislativní úpravě v případě rozpadu vztahu. Pokud dojde k rozvodu manželství, může mezi manželi přetrvat vyživovací povinnost, obzvláště pokud mají společného potomka. Pokud dojde ke zrušení partnerství, nemá žádný z páru nárok na finanční podporu ze strany bývalého partnera. Přestože jsou oba svazky téměř totožné, ponechalo Rakousko v platnosti obě instituce a každá dvojice způsobilá vystupovat v právních vztazích si může bez ohledu na pohlaví zvolit, který svazek si přeje uzavřít.¹¹¹

¹⁰⁹ *Case of X. and Others v. Austria* [online]. Strasbourg, 19. 2. 2013n. 1. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://fidh.org/IMG/pdf/xvaustria_ecthrjudgment_19feb2013_en_.pdf.

¹¹⁰ 46.034 Eheschließungen und 1.269 eingetragene Partnerschaften im Jahr 2019. *Statistik Austria* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/eingetragene_partnerschaften/123902.html.

¹¹¹ Die Unterschiede zwischen Ehe und eingetragener Partnerschaft: RECHT. *Wiener Zeitung* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.wienerzeitung.at/themen/recht/recht/2033240-Die-Unterschiede-zwischen-Ehe-und-eingetragener-Partnerschaft.html>.

5.1 Občanské aktivity

Od roku 2013, kdy byla povolena společná adopce dítěte, byla práva manželů a registrovaných partnerů téměř totožná. Přesto chtěly páry stejného pohlaví být rovny heterosexuálním dvojicím a mít status manželů. Nizozemský homosexuální pár, který uzavřel v Holandsku manželství a poté se přestěhoval do Rakouska, podal v roce 2013 stížnost k Ústavnímu soudu (*Verfassungsgerichtshof*), neboť jejich manželský status nebyl v Rakousku uznán. Právní zástupce dotyčného páru, Helmut Graupner, který se dlouhodobě zabývá právním postavením stejnopohlavních párů, argumentoval skutečností, že zpochybnění řádně uzavřeného manželství na základě pohlaví manželů je diskriminační. Zároveň uváděl, že situace, kdy některé státy manželství homosexuálních párů uznávají a jiné nikoli, je v rozporu s ideou volného pohybu osob v rámci států Evropské unie. Pokud chtěl pár být nadále vnímán jako manželský, mohl pobývat jen v určitých státech. Stížnost páru však byla zamítnuta. Soud se usnesl, že nepřiznání manželského statusu, který rakouský právní řád v případě stejnopohlavních párů v té době neznal, nepoškozuje práva páru a zároveň není v rozporu s principem volného pohybu osob.¹¹²

Za účelem zviditelnění problematiky nerovnosti mezi heterosexuálními a homosexuálními páry vzniká v Rakousku občanská iniciativa s názvem *Ehe gleich!*, která sbírala v roce 2015 podpisy pod petici, v níž je požadováno zrovnoprávnění svazků bez ohledu na pohlaví.¹¹³ Tato petice vznikla pod záštitou organizace *Rechtskomitee LAMBDA*, která se snaží zamezit diskriminaci osob na základě jejich sexuální orientace.¹¹⁴ Petici předal parlamentu Helmut Graupner, prezident *Rechtskomitee LAMBDA*, který kritizoval laxní přístup rakouských zákonodárců a pomalé projednávání problematiky týkající se legislativy v oblasti práv registrovaných partnerů. Již v den předání petice parlamentu očekával, že požadavek bude zamítnut, a vyjádřil své odhodlání řešit v takovém případě celou záležitost prostřednictvím Ústavního soudu.¹¹⁵

¹¹² Verfassungsgerichtshof: Geschäftszahl B166/2013. *Rechtsinformationssystem des Bundes* [online]. 12. 3. 2014 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: https://www.ris.bka.gv.at/VfghEntscheidung.wxe?Abfrage=Vfgh&Dokumentnummer=JFT_20140312_13B00166_00&IncludeSelf=True.

¹¹³ Petition zu gleichgeschlechtlicher Ehe im Parlament. *ORF.at* [online]. 5. 8. 2015 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://orf.at/v2/stories/2292673/>.

¹¹⁴ *Rechtskomitee LAMBDA* [online]. [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.rklambda.at/index.php/de>

¹¹⁵ Petition zu gleichgeschlechtlicher Ehe im Parlament. *ORF.at* [online]. 05.08.2015 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://orf.at/v2/stories/2292673/>.

Před soud se však otázka manželství pro všechny nedostala kvůli žalobě podané *Rechtskomitee LAMBDA*, ale kvůli stížnosti dvou žen, jejichž žádost o uzavření manželství byla odmítnuta Magistrátem města Vídeň. Právním zástupcem obou žen byl Helmut Graupner. V jejich věci rozhodl Ústavní soud koncem roku 2017. Výsledkem procesu bylo zlegalizování manželství pro homosexuální páry, které nabylo účinnosti na začátku roku 2019, neboť zákaz stejnopohlavních manželství byl shledán diskriminačním zacházením na základě sexuální orientace osob.¹¹⁶

5.2 Politické debaty a legislativní proces

Rakouská politická scéna v otázce svazků osob stejného pohlaví zareagovala na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v kauze *Karner vs. Rakousko*. Nejhojněji zastoupenou politickou stranou v Národní radě (*Nationalrat*) byla v této době konzervativní křesťansko-demokratická *ÖVP*.¹¹⁷ Ta nastínila svou vizi změn v oblasti práv homosexuálních dvojic, stejně jako ostatní relevantní strany, v roce 2004. *ÖVP* prosazovala lepší ochranu lidí, kteří spolu dlouhodobě tvoří domácnost, ale uzákonění registrovaného partnerství, nebo dokonce stejnopohlavního manželství, jednoznačně odmítala.¹¹⁸ Zelení (*Die Grünen – Die grüne Alternative*) navrhli zavedení svazku, který byl obdobou francouzského modelu, takzvaný *Zivilpakt*, aby vznikl alespoň základní právní rámec pro soužití dvojic stejného pohlaví.¹¹⁹ Trvalo však ještě dalších šest let, než byl skutečně vytvořen institut umožňující svazek homosexuálních párů. Měl podobu registrovaného partnerství (*eingetragene Partnerschaft*), které bylo oproti své dnešní podobě značně omezeno v právech a povinnostech. Páry stejného pohlaví ale chtěly mít stejné právní postavení jako heterosexuálové a přály si zpřístupnění institutu manželství všem dvojicím, bez ohledu na pohlaví.

Prvním pokusem o zavedení stejnopohlavního manželství byl návrh zákona strany Zelených (*Die Grünen – Die grüne Alternative*), který byl však dne 18. 6. 2015

¹¹⁶ Verfassungsgerichtshof öffnet "Ehe für alle" ab 2019. *Kurier.at* [online]. 5. 12. 2017 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://kurier.at/politik/inland/verfassungsgerichtshof-oeffnet-ehe-fuer-alle-ab-2019/300.837.628>.

¹¹⁷ *Österreichisches Jahrbuch für Politik: 2002*. Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2003. ISBN 3486567497, s. 134.

¹¹⁸ ÖVP gegen eingetragene Partnerschaft. *Der Standard* [online]. 23. 9. 2004 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/1801320/oevp-gegen-eingetragene-partnerschaft>.

¹¹⁹ *Rechtliche Absicherung von gleich- sowie verschiedengeschlechtlichen PartnerInnenschaften durch einen Zivilpakt (ZIP)* [online]. 9. 7. 2004n. 1. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/A/A_00443/imfname_024281.pdf.

odmítnut Národní radou (*Nationalrat*) v poměru 110 ku 26 hlasům.¹²⁰ Dalším pomyslným milníkem v cestě k manželství pro všechny byla volba spolkového prezidenta dne 22. května 2016. Proti sobě kandidovali Alexander van der Bellen (do roku 2016 za *Die Grünen – Die grüne Alternative*) a Norbert Hofer (*FPÖ*). Vítězem volby se stal Alexander van der Bellen, který porazil svého soupeře ziskem 53,8% hlasů.¹²¹ Nový spolkový prezident je dlouhodobě zastáncem manželství pro všechny, zatímco Norbert Hofer zastává konzervativní pojetí rodiny a podle jeho výroků je legalizace homosexuálního manželství znehodnocením institutu manželství jako svazku muže a ženy, který by měl být v této podobě chráněn Ústavou. Adopční právo a vznik homoparentálních rodin je dle neúspěšného prezidentského kandidáta ohrožením blaha a řádné výchovy dítěte. Není proto překvapením, že LGBT komunita uvítala vítězství Alexandra van der Bellena.¹²²

Dále požadavek uzákonění stejnopohlavního manželství zviditelnila iniciativa *Ehe gleich!*, která vyzývala poslance, aby umožnili sňatky homosexuálním párům. Kladný postoj zaujaly strany *NEOS*, *SPÖ* a *Zelení (Die Grünen – Die grüne Alternative)*. Proti požadavku vystoupily naopak *ÖVP* a *FPÖ*. Sebastian Kurz, vrcholný představitel *ÖVP* a nynější spolkový kancléř, se před svým zvolením do tohoto úřadu vyjádřil k manželství pro všechny odmítavě. Uvedl, že v uplynulých letech bylo stejnopohlavním párům splněno mnoho požadavků a změny zákonů, které významně přiblížily pozici registrovaných partnerů institutu manželství, považuje za dostatečné.¹²³ Osud stejnopohlavního manželství byl nejistý, zejména kvůli dlouhému odkládání projednávání této problematiky. V létě 2017 proto předložil poslanec za *NEOS* Nikolaus Scherak návrh na stanovení zákonné lhůty, ve které by muselo být téma manželství pro všechny projednáno. Argumentováno bylo hlavně vývojem manželství pro všechny v Evropě, avšak také názorem, že pro uzavření manželského svazku by mělo být podstatné rozhodnutí partnerů a stát by do něj neměl zasahovat. Tento návrh

¹²⁰ Öffnung der Ehe für gleichgeschlechtliche Paare: 462/UEA. *Republik Österreich: Parlament* [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/UEA/UEA_00462/index.shtml.

¹²¹ Bundespräsidentswahl 2016. *ORF.at* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://orf.at/wahlergebnisse/bp16/>.

¹²¹ Bundespräsidentswahl 2016. *ORF.at* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://orf.at/wahlergebnisse/bp16/>.

¹²² Das denken Van der Bellen und Hofer über die Rechte von Homosexuellen. *Wienerin* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://wienerin.at/das-denken-van-der-bellen-und-hofer-uber-die-rechte-von-homosexuellen>.

¹²³ Ehe: Kurz spricht sich gegen Ehe für alle aus. *Institut für Ehe und Familie* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.ief.at/kurz-spricht-sich-gegen-ehe-fuer-alle-aus/>.

však nezískal v národní radě většinovou podporu, strany *FPÖ* a *ÖVP* jej odmítly s tím, že registrované partnerství je dostatečným opatřením proti diskriminaci stejnopohlavních párů a vést debatu o stejnopohlavním manželství tedy není nutné.¹²⁴

S odmítavým přístupem koalice *ÖVP* a *FPÖ* nebylo reálné prosadit manželství pro všechny parlamentní cestou. V prosinci 2017 ovšem padlo v této věci rozhodnutí Ústavního soudu, které otvíralo cestu manželství pro všechny v Rakousku od počátku roku 2019.

Na podzim roku 2018 uvažovala strana *FPÖ* o podání návrhu zákona, v němž by bylo privilegováno manželství muže a ženy oproti manželství homosexuálů. Hlavním argumentem byla reprodukční funkce rodiny.¹²⁵ Takový návrh by byl ovšem v rozporu se zákazem diskriminace osob na základě jejich sexuální orientace. V říjnu 2018 proto učinily strany *ÖVP* i *FPÖ* prohlášení, že akceptují rozhodnutí Ústavního soudu. Tehdejší předseda strany *FPÖ* a vicekancléř Heinz-Christian Strache vyjádřil v interview s novináři, že s takovým společenským vývojem není spokojen a rád by ještě rozhodnutí Ústavního soudu zvrátil.¹²⁶ To by znamenalo pozměnit Ústavu Spolkové republiky Rakousko. K takovému kroku je ovšem třeba dvoutřetinová podpora ze strany poslanců.¹²⁷ *FPÖ* a *ÖVP* by samy nedokázaly dvoutřetinové většiny dosáhnout, chybělo by jim devět hlasů. Potřebovaly by tedy podporu *SPÖ* či *NEOS*,¹²⁸ avšak obě zmíněné strany se od počátku zasazovaly o uzákonění manželství pro všechny.¹²⁹

Od 1. ledna 2019 tak mohou stejnopohlavní páry v Rakousku uzavřít manželství a párům odlišného pohlaví je zároveň umožněn vstup do registrovaného partnerství. I přes legalizaci stejnopohlavních sňatků platí v Rakousku určitá omezení. Tento typ svazku nemohou uzavřít například takové páry, v nichž jeden z partnerů pochází

¹²⁴Ehe für gleichgeschlechtliche Paare erhält keine Mehrheit im Nationalrat. *Republik Österreich: Parlament* [online]. [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2017/PK0834/.

¹²⁵FPÖ startet letzten Versuch, Ehe für alle zu verhindern. *Kurier.at* [online]. [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://kurier.at/politik/inland/fpoe-startet-letzten-versuch-ehe-fuer-alle-zu-verhindern/400116572>.

¹²⁶Strache: "Keine Freude" an Ehe für alle. *Die Presse* [online]. 13.10.2018 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.diepresse.com/5512727/strache-keine-freude-an-ehe-fur-alle>.

¹²⁷Bundesverfassungsgesetz: Art. 44. *Rechtsinformationssystem des Bundes: Bundesrecht konsolidiert* [online]. 13.10.2018 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR40045767>.

¹²⁸So hat Österreich gewählt – alle Resultate im Überblick. *Neue Zürcher Zeitung* [online]. 13.10.2018 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/international/nationalratswahl-2017-so-hat-oesterreich-gewaehlt-alle-resultate-im-ueberblick-ld.1320312>.

¹²⁹Ehe für gleichgeschlechtliche Paare erhält keine Mehrheit im Nationalrat. *Republik Österreich: Parlament* [online]. [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2017/PK0834/.

ze země, ve které není manželství homosexuálů uzákoněno. Manželství uzavřená v jiných zemích před 1. lednem 2019 jsou v Rakousku považována za neplatná, páry tedy musí uzavřít manželství znovu, pokud chtějí, aby byl jejich svazek považován dle rakouského právního řádu za platný.¹³⁰

¹³⁰ „Ehe für alle“? Einige Paare dürfen in Österreich trotzdem nicht heiraten. *Welt* [online]. [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.welt.de/politik/ausland/article187731608/Ehe-fuer-alle-Nicht-alle-Paare-duerfen-in-Oesterreich-heiraten.html>.

6 SITUACE VE ŠVÝCARSKU

Jediným oficiálně uznávaným svazkem, který mohou dvojice stejného pohlaví ve Švýcarsku uzavřít, je registrované partnerství. Možnost registrace mají páry ve Švýcarsku od roku 2007. V roce 2007 uzavřelo registrované partnerství hned 2004 párů, počet uzavřených partnerství mezi lety 2008 – 2018 se pohyboval mezi 700 až 950 ročně.¹³¹ Stejnopohlavní páry mají zájem o zrovnoprávnění homosexuálního a heterosexuálního manželství, ať už kvůli diskriminaci na základě udání rodinného stavu „v registrovaném partnerství“, který musí být hlášen zaměstnavateli a uveden v osobních dokladech, nebo kvůli právům, které manželství na rozdíl od partnerství přináší.¹³²

Zrušení registrovaného partnerství je jednodušší než u manželství v situaci, kdy má zájem o zrušení svazku pouze jeden z páru. Lhůta, po kterou musí partneři v takovém případě žít odděleně, aby bylo partnerství zrušeno, činí jeden rok. Manželé by museli před zrušením svazku žít odděleně dva roky, pokud by jeden z manželů s rozvodem nesouhlasil. V případě rozpadu registrovaného partnerství nedochází k rozdělení nabytého majetku napůl, nevzniká společné jmění. Má se za to, že každý z partnerů spravuje své jmění sám, bez ohledu na to, že partneři vedou společnou domácnost.¹³³

Další výraznou oblastí, kde jsou práva registrovaných partnerů oproti manželům omezena, je adopce. Partneři mohou adoptovat pouze biologické dítě druhého z páru, společné osvojení dítěte z ústavní péče není možné. Švýcarské právo navíc zakazuje stejnopohlavním párům podstoupit umělé oplodnění.

Pro uzavření registrovaného partnerství platí přísnější podmínky než je tomu u manželství. Minimálně jeden ze dvojice musí mít švýcarské občanství nebo zde musí mít trvalé bydliště a oba partneři musejí být plnoletí. Partneři jsou oproti manželům znevýhodněni také v případě uzavření mezinárodního svazku, na rozdíl od manželů nemůže registrovaný partner švýcarského občana využít zjednodušený proces udělení

¹³¹ Heiraten, eingetragene Partnerschaften und Scheidungen. *Bundesamt für Statistik* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/heiraten-eingetragene-partnerschaften-scheidungen.html>.

¹³² Vor- und Nachteile eingetragene Partnerschaft. *Pink Cross* [online]. [cit. 2019-12-13]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/recht/partnerschaftsgesetz/vor-und-nachteile>.

¹³³ Ehe, eingetragene Partnerschaft und Konkubinats. *Besonderheiten und Unterschiede. Allianz* [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: https://www.allianz.ch/de/privatkunden/ratgeber/vorsorge/unterschied-ehe-konkubinats-partnerschaft.html?fbclid=IwAR2Q1uyhvgFPAIGYSgOCK2nkLR_jWq40FX-7XMMkVecm5Hgg7VPXNU_pQ4.

švýcarského občanství.¹³⁴ Zákonem stanovené lhůty, které musí být pro udělení občanství dodrženy, jsou ale pro registrované partnery/partnerky švýcarských občanů zkráceny. Například pro řádné udělení občanství (*ordentliche Einbürgerung*) musí osoba pobývat ve Švýcarsku podobu 10 let, pro registrovaného partnera švýcarského občana je tato doba zkrácena na 5 let, přičemž partnerství musí trvat minimálně po dobu tří let.¹³⁵

Diskriminace osob na základě jejich sexuální orientace je ve Švýcarsku trestná podle zákona o diskriminaci a vyzývání k nenávisti na základě sexuální orientace (*Diskriminierung und Aufruf zu Hass aufgrund der sexuellen Orientierung*). V roce 2017 vytvořila komise pro právní otázky Národní rady (*Kommission für Rechtsfragen des Nationalrates*) návrh zákona, který by diskriminaci sexuálních menšin trestal obdobně jako rasismus či antisemitismus. Návrh prošel s několika úpravami oběma komorami, poté byl zákon předmětem referenda.¹³⁶ Dne 9. února 2020 rozhodli občané o přijetí zákona, který ochraňuje sexuální menšiny a umožňuje potrestat diskriminační jednání proti nim, a sice poměrem 63% hlasů ku 37%.¹³⁷

Vznikla tak rozporuplná situace. Diskriminační jednání proti homosexuálům bylo prohlášeno za trestné, stát však nadále znevýhodňoval stejnopohlavní páry a odpíral jim práva, která měly heterosexuální sezdané dvojice. Přitom návrh zákona umožňující manželství pro všechny byl poprvé předložen Národní radě (*Nationalrat*) v roce 2013 Zelenoliberální stranou Švýcarska (*Grünliberale Partei Schweiz, GLP*). Po sedmi letech, během nichž bylo projednávání několikrát odročeno a následně došlo k úpravě nejspornějších bodů, proběhlo v prosinci 2020 hlasování o stejnopohlavním manželství. Zákon byl přijat oběma komorami švýcarského parlamentu. Konzervativní iniciativa „*Nein zur Ehe für alle*“, která chtěla zvrátit rozhodnutí parlamentu, zahájila

¹³⁴ Ehe und eingetragene Partnerschaft: Die Unterschiede. *Network: Gay leadership* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.network.ch/de/index.cfm/news/ausgabe-maerz-2016/ehe-und-eg-partnerschaft-die-unterschiede/>.

¹³⁵ FAQ: Schweizer Bürgerrecht: Erleichterte Einbürgerung. *Staatskanzleriat für Migration* [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.sem.admin.ch/sem/de/home/integration-einbuengerung/schweizer-werden/faq.html>.

¹³⁶ Das Verbot homophober Äusserungen und Handlungen kommt ins Strafgesetzbuch. *Menschenrechte Schweiz* [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://www.humanrights.ch/de/ïpf/menschenrechte/lgbtiq/diskriminierung-sexuelle-orientierung-gesetzesänderung>.

¹³⁷ Vorlage Nr. 630: Änderung vom 14.12.2018 des Strafgesetzbuches und des Militärstrafgesetzes (Diskriminierung und Aufruf zu Hass aufgrund der sexuellen Orientierung). *Schweizerische Eidgenossenschaft: Bundeskanzlei* [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://www.bk.admin.ch/ch/d/pore/va/20200209/det630.html>.

31. prosince, tedy již třináct dní po přijetí zákona, sběr podpisů pro uspořádání referenda (*Volksabstimmung*) a překročila v předepsané lhůtě hranici 50 tisíc ověřených podpisů potřebných pro vyhlášení referenda. Sběr podpisů byl ukončen 12. dubna. Pro vyhlášení referenda se vyslovilo přes 65 tisíc osob. Švýcarští občané tak budou rozhodovat o osudu manželství pro všechny a také o nároku lesbických párů na využití spermatu dárců prostřednictvím spermabank či klinik asistované reprodukce. Termín referenda dosud nebyl stanoven.¹³⁸

6.1 Občanské aktivity

Ve Švýcarsku byla v roce 1993 založena organizace *Pink Cross*, která sdružuje příslušníky sexuálních menšin. Již v roce 1995 bylo za podpory organizace posbíráno téměř 85 tisíc podpisů pod petici "*Gleiche Rechte für gleichgeschlechtliche Paare*", která byla předána legislativním orgánům Švýcarska.¹³⁹ Po uzákonění registrovaného partnerství, které následovalo v roce 2007 s odstupem dvanácti let po předání petice zákonodárcům, nedostalo registrované partnerství podobu rovnocennou s manželstvím. Spolek *Pink Cross* se snaží upozorňovat veřejnost, že registrované partnerství není plnohodnotnou alternativou k manželství a vést dialog s veřejností i politickými představiteli země. Kromě snahy o politické a společenské zviditelnění problematiky LGBTI komunity se *Pink Cross* věnuje také organizaci pravidelného setkávání osob s menšinovou sexuální orientací a poskytuje poradenství ve věcech souvisejících se životními situacemi, které mohou být pro lidi s minoritní orientací problematické. Obtížnými tématy může být například *coming-out*, přijetí odlišné sexuality blízkými osobami nebo šikana. *Pink Cross* se zabývá také prevencí, například podáváním informací o předcházení nákaze virem HIV,¹⁴⁰ protože statistické údaje dokazují, že homosexuálové a bisexuálové jsou více ohroženi virem HIV a onemocněním AIDS.¹⁴¹

Pink Cross se zasazuje o legalizaci stejnopohlavního manželství, aby zabránil právní diskriminaci homosexuálních párů. Před parlamentními volbami v roce 2019

¹³⁸ Referendum «Nein zur Ehe für alle» mit rund 60'000 Unterschriften eingereicht. *Nein zur Ehe für alle* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://ehefueralle-nein.ch/referendum-nein-zur-ehe-fuer-alle-mit-rund-60000-unterschriften-eingereicht/>.

¹³⁹ Geschichte. *Pink Cross* [online]. [cit. 2020-01-03]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/dachverband/geschichte>.

¹⁴⁰ Schweizer Dachverband der schwulen und bi Männer. *Pink Cross* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/>.

¹⁴¹ HIV, AIDS: Roční zpráva leden 2021. *Státní zdravotní ústav* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/CeM/HIV_AIDS/rocní_zpravy/2021/HIV_AIDS_01_2021.pdf.

vyzýval k volební účasti a hlasování pro politiky, kteří souhlasí s manželstvím pro všechny. Seznam kandidátů a jejich odpovědi na dotazník týkající se postoje k LGBTI komunitě byl zpřístupněn veřejnosti pomocí internetových stránek spolku.¹⁴² V témže roce bylo projednávání zákona o manželství pro všechny odročeno a parlament se jím měl znovu zaobírat v roce 2021. Nakonec zahájili zákonodárci debatu o stejnopohlavním manželství již na jaře roku 2020, kvůli agendě spojené s koronavirovou pandemií bylo však projednávání zákona v průběhu roku ještě dvakrát odloženo.¹⁴³ K hlasování došlo až v prosinci 2020, kdy návrh zákona úspěšně prošel oběma komorami parlamentu. Konečné rozhodnutí budou však muset učinit občané Švýcarska, protože v otázce stejnopohlavního manželství bude vyhlášeno referendum na základě téměř 65 tisíc podpisů odpůrců manželství pro všechny. Hlavními argumenty proti manželství dvojic stejného pohlaví je tradiční pojetí rodiny a posvátnost manželství mezi mužem a ženou v duchu křesťanské víry. Součástí nového zákona je i nárok lesbických párů na využití spermií dárce k početí dítěte. Odpůrci namítají, že tato koncepce je v rozporu se zájmy dítěte.¹⁴⁴ Homosexuální páry se ale s největší pravděpodobností nemusejí výsledku referenda obávat. Začátkem roku 2020 provedla agentura GFS na žádost spolku *Pink Cross* dotazníkové šetření, které ukázalo, že 81% obyvatel Švýcarska souhlasí s uzákoněním manželství pro všechny. Právo na společnou adopci dítěte z ústavní péče podporuje 67% Švýcarů a nárok a využití spermatu dárce lesbickými páry by uzákonilo 66% z nich.¹⁴⁵

6.2 Politické debaty a legislativní proces

V roce 2000 začíná být postavení homosexuálních dvojic diskutováno na politické úrovni. V roce 2002 předložila spolková radní Ruth Metzler (*CVP*) první návrh zákona, který by mohl umožnit registrované partnerství. Zákon získal podporu v Národní i Stavovské radě, avšak národně konzervativní křesťanská strana Švýcarská demokratická unie (*Eidgenössisch-Demokratische Union, EDU*), která patří ke stranám

¹⁴² Nationale Wahlen Oktober 2019. *Regenbogenpolitik.ch* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <http://2019.regenbogenpolitik.ch/>.

¹⁴³ Ehe für alle auf unbestimmt vertagt: Die verschiedenen Parteien hatten sich bereits zu ihren Positionen geäußert. *Mannschaft Magazin* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://mannschaft.com/ehe-fuer-alle-auf-unbestimmt-vertagt/>.

¹⁴⁴ Kurz-Argumente: Nein zu dieser Mogelpackung. *Nein zur Ehe für alle* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://ehefueralle-nein.ch/>.

¹⁴⁵ Schweizer Bevölkerung ist offener gegenüber Homo-Ehe als das Parlament. *Swissinfo.ch* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/ger/umfrage_schweizer-bevoelkerung-ist-offener-gegenueber-homo-ehe-als-das-parlament/45548892.

menší voličskou základnou, s tímto vývojem nesouhlasila a vyvolala referendum, jehož předmětem bylo zrušení zákona umožňujícího registrované partnerství. Dne 5. června 2005 využili švýcarští voliči jeden z nástrojů přímé demokracie a rozhodli o zavedení institutu registrovaného partnerství většinou 58% hlasů.¹⁴⁶ Od počátku roku 2007 bylo tímto umožněno uzavření právního svazku dvěma osobám stejného pohlaví.

Již v roce 2013, tedy šest let po uzákonění registrovaného partnerství, přináší téma homosexuálního manželství do švýcarských politických kruhů Zelenoliberální strana Švýcarska. Požadovali, aby homosexuálové mohli vstoupit do manželství a heterosexuálové naopak směli uzavřít registrované partnerství,¹⁴⁷ především z důvodu jistot a výhod, které manželský status oproti registraci přináší. O návrhu diskutovala následně komise pro právní otázky Národní rady, která vypracovala podklady pro rozhodování Národní rady v roce 2015 a 2017. Projednávání Národní radou bylo dvakrát odročeno, poprvé v roce 2017 a podruhé v roce 2019.¹⁴⁸ Zpráva komise pro právní otázky Národní rady z podzimu roku 2019 reaguje na hlavní sporné body návrhu zákona a je uvedena konkrétní podoba změn, které budou provedeny, dojde-li k uzákonění manželství. Mimo jiné by zavedení stejnopohlavního manželství znamenalo, oproti původnímu návrhu, zrušení institutu registrovaného partnerství. Další projednávání tohoto tématu bylo původně plánováno na léto roku 2021,¹⁴⁹ nakonec však začalo již v polovině roku 2020. Kvůli agendě spojené s koronavirovou pandemií ale nebyl dostatek času na vyjasnění sporných bodů jako byla asistovaná reprodukce pro lesbické páry. Strana *EDU* se nechala slyšet, že pokud bude zákon přijat, pokusí se vyvolat referendum bez ohledu na konečné rozhodnutí o umožnění přístupu ženských dvojic k darovaným spermiím. Finální hlasování o zákoně proběhlo v obou komorách švýcarského parlamentu v zimě 2020. Dne 9. 12. 2020 hlasovala Národní rada o dvou návrzích zákona.¹⁵⁰ Verze s vyšší podporou byla předána k hlasování Stavovské radě (*Ständerat*), která 18. 12. 2020 schválila návrh zákona v poměru 24 : 11 hlasům, přičemž 7 zástupců kantonů se zdrželo hlasování. Oběma svými hlasy odmítly zákon

¹⁴⁶ Geschichte. *Pink Cross* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/dachverband/geschichte>.

¹⁴⁷ Jednalo by se tedy o stejný systém jako v Rakousku nebo ve Francii, kdy pár může volit mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím bez ohledu na pohlaví.

¹⁴⁸ 13.468 - Ehe für alle. *Das Schweizer Parlament* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.parlament.ch/de/ratsbetrieb/suche-curia-vista/geschaefte?AffairId=20130468>.

¹⁴⁹ *Parlamentarische Initiative «Ehe für alle»: Bericht der Kommission für Rechtsfragen des Nationalrates* [online]. 2019 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.admin.ch/opc/de/federal-gazette/2019/8595.pdf>.

¹⁵⁰ 13.468: Ehe für alle. *Das Schweizer Parlament* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.parlament.ch/de/ratsbetrieb/suche-curia-vista/geschaefte?AffairId=20130468>.

o manželství pro všechny kantony Wallis a Schaffhausen, proti hlasoval také polokanton Appenzell Innerrhoden, který má se Stavovské radě pouze jednoho zástupce. Možnosti zdržet se hlasování využili představitelé kantonu Uri a polokanton Nidwalden.¹⁵¹ O patnáct minut později hlasovala Národní rada, kterou zákon prošel poměrem 136 : 48 hlasů. Většina zákonodárců, kteří manželství pro všechny nepodpořili, je členy strany Švýcarské lidové strany (*Schweizerische Volkspartei, SVP*). Proti návrhu hlasovali rovněž někteří členové Křesťanskodemokratické lidové strany Švýcarska (*Christlichdemokratische Volkspartei, CVP*).¹⁵² Poslanci za *CVP* podporovali jinou variantu zákona o manželství homosexuálů, která by umožnila stejnopohlavním párům manželství a přičkla jim adopční práva, ale nadále odpírala lesbickým manželským párům nárok na využití darovaných spermií. Přesto manželství pro všechny našlo v obou komorách švýcarského parlamentu dostatečnou podporu. Zejména členové Národní rady za *SVP*, ale i zástupci *EDU* a *CVP* založili v reakci na vývoj situace iniciativu s názvem *Nein zur Ehe für alle* a výsledek hlasování parlamentu se pokusí zvrátit prostřednictvím referenda.¹⁵³

¹⁵¹ *Abstimmungsprotokoll: Schlussabstimmung 13.468* [online]. 18. 12. 2020n. 1. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: https://www.parlament.ch/poly/AbstimmungSR/51/out/Abstimmung_51_4146.pdf.

¹⁵² *Nationalrat: Abstimmungsprotokoll 13.468* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: https://www.parlament.ch/poly/Abstimmung/51/out/vote_51_22183.pdf.

¹⁵³ *Überparteiliches Referendumskomitee. Nein zur Ehe für alle* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://ehefueralle-nein.ch/komitee/>.

7 SITUACE V LICHTENŠTEJNSKU

Knížectví Lichtenštejnsko umožňuje svým občanům pouze uzavření registrovaného partnerství. Uzákoněno bylo od 1. září 2011 a odlišuje se od manželství velmi podobným způsobem, jakým se liší manželství a registrované partnerství v České republice. Uzavření partnerství je možné pouze v obřadní síni matričního úřadu (*Zivilstandsamt*) v hlavním městě knížectví, jímž je Vaduz. U obřadu není vyžadována přítomnost svědků a o změnu příjmení musí partneri požádat, není součástí aktu uzavření partnerství.¹⁵⁴ Zákon stanovuje, že každý z partnerů disponuje vlastním majetkem – uzavřením partnerství tedy nevzniká společné jmění. V případě rozpadu vztahu určí rozdělení společně nabytého majetku soud.¹⁵⁵ Zákon registrovaným partnerům zakazuje registrovaným dvojicím adopci i umělé oplodnění. Osoba žijící v partnerství nesmí zažádat o adopci ani jako jednatel, zatímco nezaregistrovanému jednotlivci je adopce umožněna.¹⁵⁶

Obecně lze říci, že Lichtenštejnsko je úzce propojeno se sousedním Švýcarskem, kde s velkou pravděpodobností dojde k legalizaci homosexuálního manželství, společné adopce a nároku lesbických párů na přístup k darovaným spermiím. Proto se v posledních měsících v Lichtenštejnsku stalo manželství pro všechny opět aktuálním tématem.

7.1 Občanské aktivity

V Lichtenštejnském knížectví k uzákonění registrovaného partnerství a tematizaci problematiky vnímání homosexuálů přispěl spolek FLAY, který sdružuje příslušníky LGBT komunity. Jejich hlavním cílem je podpora lidí s menšinovou sexuální orientací zejména v každodenním životě. Spolek organizuje setkávání příslušníků sexuálních menšin, ale také se snaží zlepšit povědomí veřejnosti o situaci LGBTI komunity, bořit předsudky a být pomyslným motorem legislativní změny v oblasti stejnopohlavních

¹⁵⁴ Zivilstandsamt: Eingetragene Partnerschaft. *Landesverwaltung Fürstertum Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.llv.li/inhalt/112224/amtstellen/eingetragene-partnerschaft>.

¹⁵⁵ Gesetz vom 16. März 2011 über die eingetragene Partnerschaft gleichgeschlechtlicher Paare: Wirkungen der eingetragenen Partnerschaft, Teil B, Art. 20. *Landesverwaltung Fürstertum Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.gesetze.li/konso/2011.350>.

¹⁵⁶ Gesetz vom 16. März 2011 über die eingetragene Partnerschaft gleichgeschlechtlicher Paare: Wirkungen der eingetragenen Partnerschaft, Teil C, Art. 25. *Landesverwaltung Fürstertum Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.gesetze.li/konso/2011.350>.

svazků.¹⁵⁷ Na dotaz ohledně očekávání dalších událostí v Lichtenštejnsku odpověděl člen představenstva spolku FLAY v únoru 2021 následovně: „*Situace v Lichtenštejnsku je velmi podobná té ve Švýcarsku. Alespoň pokud jde o mentalitu a přístup obyvatelstva, vycházíme z podobných podmínek. Ve Švýcarsku se pravděpodobně uskuteční ještě referendum, ale je velká šance, že se lidé vysloví ve prospěch manželství pro všechny. Situace v Lichtenštejnsku je složitější. Právě byl zvolen nový parlament a mnoho politiků a političek zaujímá k manželství pro všechny otevřený postoj. Kniže je ale silný protivník. [...] Nyní můžeme jen doufat, že souhlas veřejnosti (s legalizací homosexuálních sňatků, pozn. autora) je tak velký, že se kníže neodváží zákon vetovat. Jsme zvědaví, zda parlament nyní podnikne nějaké kroky.*“¹⁵⁸

Nově zvolený lichtenštejnský parlament se zatím manželstvím pro všechny nezabýval. Neexistuje ani konkrétní podoba návrhu zákona, který by sňatky dvojic stejného pohlaví umožňoval. Spolek FLAY očekává, že vývoj situace ve Švýcarsku by mohl motivovat lichtenštejnský parlament k debatě o legalizaci manželství homosexuálů a mimo svou obvyklou aktivitu v současné době neplánuje žádnou akci na podporu uzákonění manželství pro všechny.

7.2 Politické debaty a legislativní proces

V roce 2011 bylo v Lichtenštejnsku odsouhlaseno zavedení registrovaného partnerství. Otázka registrovaného partnerství byla v červnu 2011 předložena k hlasování občanům formou referenda (*Volksabstimmung*).¹⁵⁹ Souhlas s registrovaným partnerstvím

¹⁵⁷ Flay Liechtenstein - Hlavní stránka. *Facebook* [online]. [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/flay.liechtenstein/>.

¹⁵⁸ Z emailové korespondence se členem představenstva spolku FLAY Liechtenstein ze dne 15. 2. 2021. Originální znění: Die Situation in Liechtenstein ist derjenigen in der Schweiz sehr ähnlich. Zumindest was die Mentalität und die Einstellung der Bevölkerung angeht, gehen wir von ähnlichen Voraussetzungen aus. In der Schweiz wird es voraussichtlich noch zu einem Referendum kommen, allerdings stehen die Chancen gut, dass auch das Volk sich für die Ehe für alle ausspricht. In Liechtenstein ist es um einiges schwieriger. Gerade wurde das neue Parlament gewählt. Viele Politiker*innen stehen der Ehe für alle durchaus aufgeschlossen gegenüber. Allerdings gibt es mit dem Fürstenhaus einen starken Gegenspieler. [...] Wir können nun also nur noch hoffen, dass die Zustimmung in der Bevölkerung so gross ist, dass sich das Fürstenhaus nicht traut, ein Veto gegen den Volkswillen einzulegen. Gespannt sind wir, ob nun im Parlament irgendwelche Vorstösse passieren werden.

¹⁵⁹ *Liechtensteinisches Landesgesetzblatt: V. Schlussbestimmung* [online]. 2011 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.gesetze.li/konso/pdf/2011350000?version=1>.

vyjádřilo 68,8% hlasujících.¹⁶⁰ O dva roky později žilo v Lichtenštejnsku 19 párů, které využily možnosti registrace.¹⁶¹

Na politické scéně se požadavek zrovnoprávnění manželství homosexuálů s manželstvím heterosexuálů setkává spíše s nepochopením či nedostatečnou pozorností politiků, stejně tak je tomu ze strany příslušných úřadů.¹⁶² Lichtenštejnský kníže Hans Adam II. dlouhodobě nesouhlasí se zrovnoprávněním homosexuálních a heterosexuálních dvojic. Velmi odmítavě se staví především k adopčním právům, v únoru 2021 se v rozhovoru pro Radio L vyjádřil k otázce stejnopohlavního manželství následovně: „*Neměl bych v zásadě nic proti tomu, pokud homosexuálním párům nebude umožněno adoptovat děti. Když homosexuálové adoptují chlapce, není to neproblematické. Ženský element je ve výchově velice důležitý.*“¹⁶³ Když byl dotázán, co by nastalo, pokud by parlament povolil adopce stejnopohlavním dvojicím, odpověděl Hans Adam II., že předpokládá, že by jeho syn Alois z pozice vrcholného představitele státu využil možnosti takový zákon vetovat. Názor dědice lichtenštejnského knížectví však není znám, neboť osobně se k této otázce nevyjádřil.¹⁶⁴ Postoj Zemského sněmu (*Landtag*) ke zrovnoprávnění dvojic opačného a stejného pohlaví vyplývá z dotazníku, který zpracovala volební kalkulačka *Wahlhilfe.li*. Volby proběhly v únoru 2021 a 40% zástupců, kteří byli do parlamentu zvoleni, odpovědělo na otázku ohledně plného zrovnoprávnění párů souhlasně, popřípadě uvedli, že s ním spíše souhlasí.¹⁶⁵ Parlamentní stranou, která zrovnoprávnění podporuje, je *Freie Liste (FL)*, která má v parlamentu tři své zástupce. 82% jejích voličů plně podporuje rovná práva pro homosexuální páry. U konzervativních stran Pokroková občanská strana v Lichtenštejnsku (*Fortschrittliche Bürgerpartei in Liechtenstein, FBP*) a Vlastenecká

¹⁶⁰ Liechtenstein spricht sich für Homo-Ehe aus. *Neue Züricher Zeitung* [online]. 19.06.2011 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: https://www.nzz.ch/liechtenstein_spricht_sich_fuer_homo-ehe_aus-1.10975734.

¹⁶¹ Elf eingetragene Partnerschaften in Vaduz geschlossen. *Volksblatt.li* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.volksblatt.li/nachricht.aspx?p1=fl&id=57392&src=vb>.

¹⁶² Verein für Menschenrechte in Liechtenstein VMR. *Situation und Rechte von LGBTIs in Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://www.menschenrechte.li/wp-content/uploads/2019/05/Situationsanalyse-LGBTI.pdf>.

¹⁶³ Originální znění citátu: Ich hätte grundsätzlich nichts dagegen, solange homosexuellen Ehen nicht das Recht gegeben wird, Kinder zu adoptieren. Wenn Homosexuelle Knaben adoptieren, ist das nicht unproblematisch. Das weibliche Element bei der Erziehung ist sehr wichtig. Zdroj: Fürst Hans-Adam II zur Ehe für Alle. *Radio L* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://www.radio.li/beitrag_nach hoeren/record/51712/12-02-21/fuerst-hans-adam-ii-zur-ehe-fuer-alle.

¹⁶⁴ FÜRSTENTUM LIECHTENSTEIN: Kinder für homosexuelle Paare – oder nicht? Fürst Hans-Adam II. sorgt für Aufregung unter Schulen und Lesben. *Tagblatt* [online]. [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.tagblatt.ch/ostschweiz/fuerstentum-liechtenstein-kinder-fuer-homosexuelle-paare-oder-nicht-fuerst-hans-adam-ii-sorgt-fuer-aufregung-unter-schulen-und-lesben-ld.2102519>.

¹⁶⁵ *Wahlhilfe: Plattform für die Landtagswahlen* [online]. [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.wahlhilfe.li/>.

unie (*Vaterländische Union, VU*), ze kterých je každá v parlamentu momentálně zastoupena 10 poslanci, je voličská podpora stejných práv 47 % u příznivců *FBP* a 41 % mezi voliči *VU*.¹⁶⁶ Z toho lze usuzovat, že cesta Lichtenštejnska k manželství pro všechny nebude jednoduchá. V návaznosti na dění ve Švýcarsku lze očekávat posílení práv registrovaných partnerů, avšak odmítavý postoj představitelů knížectví k přiznání adopčních práv homosexuálním dvojicím je stále poměrně silný a k plnému zrovnoprávnění dvojic stejného a opačného pohlaví proto pravděpodobně v nejbližší době nedojde.

¹⁶⁶ Rückhalt für gleichgeschlechtliche Paare: Die Wahlumfrage des Liechtenstein-Instituts zeigt: Die Mehrheit der Befragten vertritt eine andere Meinung als Fürst Hans-Adam II. *Liechtensteiner Vaterland* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vaterland.li/liechtenstein/politik/rueckhalt-fuer-gleichgeschlechtliche-paare;art169,443803>.

ZÁVĚR

V oblasti manželství pro všechny směřuje trend v západní Evropě jednoznačně k liberalizaci. Během pontifikátu papeže Františka se zmírnila rovněž rétorika Vatikánu, která byla dříve silně namířena proti osobám s menšinovou sexuální orientací. Posun v postojích společnosti a vyšší míra tolerance vytváří vhodné prostředí pro legislativní změny, které by zrovnoprávnily dvojice stejného a opačného pohlaví. Ve třinácti zemích Evropské unie, Spojeném království a Norsku již mohou stejnopohlavní páry uzavřít manželství. Při pomyslném přesunu Evropou od západu na východ ale pozorujeme zhoršování pozice homosexuálních párů. Zatímco na západě je běžné stejnopohlavní manželství, v České republice a některých státech jižní Evropy mají páry stejného pohlaví možnost uzavřít pouze registrované partnerství, které partnerům neposkytuje stejná práva a zákonnou ochranu, jaké se dostává manželům. Ve východní Evropě nejsou homosexuální svazky uznávány vůbec a jedinci s menšinovou orientací mohou být dokonce veřejně diskriminováni, jak se tomu v současnosti děje v Polsku. Tato bakalářská práce se zabývá situací homosexuálních párů v německy mluvících zemích a České republice, která se v posledních několika letech dynamicky vyvíjí. Porovnává současnou pozici stejnopohlavních dvojic v jednotlivých státech a způsob, jakým došlo k úpravě jejich postavení.

Všech pět zemí zkoumaných v této práci poskytuje svým občanům možnost uzavřít právně uznávaný svazek, který jim zakládá vzájemná práva a povinnosti v různém rozsahu. Čtyři státy momentálně umožňují registraci, v Německu a v Rakousku mohou dvojice vstoupit do manželství bez ohledu na pohlaví. K legalizaci sňatků homosexuálů pravděpodobně dojde v brzké době také ve Švýcarsku. Zeměmi, kde mohou stejnopohlavní páry uzavřít pouze registrované partnerství, tak zůstanou ve zkoumaném areálu již pouze Česká republika a Lichtenštejnské knížectví.

Česká republika se nyní nachází na pomyslné myšlenkové hranici mezi západním a východním způsobem vnímání problematiky homosexuálních svazků. Převážná část západní Evropy se kloní k myšlence, že kategorizace svazků dvou osob na základě pohlaví, kdy stejnopohlavní páry mají menší práva než heterosexuální dvojice, je diskriminací na základě sexuální orientace. Ve východní Evropě je manželství považováno za svazek určený výhradně muži a ženě. Tento úhel pohledu stojí na obrazu tradiční rodiny s důrazem na její reprodukční a výchovnou funkci.

Švýcarsko a Lichtenštejnsko jsou posledními státy západní Evropy, které v současnosti umožňují pouze registraci. Vývoj problematiky v okolních zemích, otevřený postoj velké části obyvatel k umožnění vstupu do manželství dvojicím stejného pohlaví a činnost spolků, které se snaží poukázat na rozdíly mezi právy manželů a registrovaných partnerů, vytváří tlak, na který musí zákonodárci těchto tří států, které neumožňují uzavření manželství všem dvojicím, reagovat.

Prvním krokem, který učinily v oblasti právní ochrany soužití stejnopohlavních dvojic všechny zkoumané státy, se stalo registrované partnerství. Před jeho zavedením měly osoby stejného pohlaví, které dlouhodobě vedly společnou domácnost, stejné vzájemné právní postavení jako dva cizinci. Veškeré aspekty jejich soužití tak musely být ošetřeny soukromoprávními smlouvami. Zavedení institutu registrovaného partnerství vytvořilo právní rámec, který nabízel párům stejného pohlaví alespoň základní jistoty. Podoba registrovaného partnerství (*eingetragene Partnerschaft*) se jednotlivých zemích lišila a byla různě vzdálena svazku muže a ženy. V Německu a v Rakousku bylo partnerství blízké manželství, naopak České republice, Švýcarsku a Lichtenštejnsku se práva partnerů a manželů značně lišila.

Nejprve došlo k legalizaci manželství homosexuálů v Německu, a sice v roce 2001. Zákon, který partnerství umožňoval, zdůrazňoval svůj primární účel již ve svém názvu, který zněl Zákon k ukončení diskriminace stejnopohlavních společenství. Pojem diskriminace byl klíčovým pro uzákonění partnerství i v ostatních státech. Evropský soud pro lidská práva v roce 2003 rozhodl, že dlouhodobé soužití homosexuálních dvojic musí být, v souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, chráněno zákonem stejně jako soužití párů opačného pohlaví. Pokud by tomu tak nebylo, považoval by Evropský soud pro lidská práva odlišné zacházení s homosexuálními páry za diskriminaci na základě sexuální orientace, kterou Úmluva vylučuje.

Podoba registrovaného partnerství byla ve všech státech odlišná. Společnými rysy, které odlišovaly registrované partnerství od manželství ve všech zemích, byly otázky ohledně adopce a majetkového vyrovnání v případě zrušení partnerství. Adopce byla zakázána, a to i v případě adopce biologického dítěte registrovaného partnera. Osvojení dítěte z ústavní péče také nebylo možné. V oblasti majetkových vztahů neexistovalo společné jmění. Přestože partneři vedli společnou domácnost, podle zákona měl každý z páru spravovat svůj majetek sám a po rozpadu vztahu neexistovalo rozdělení majetku nabytého během partnerství na poloviny, jako by tomu bylo u manželů. Ve Švýcarsku platí kromě zákazu adopce a odlišných majetkových poměrů

ještě přísnější podmínky pro uzavření svazku než je tomu u manželství a partner či partnerka švýcarského občana či občanky nemůže využít zjednodušený proces udělení švýcarského občanství, na který mají nárok manželé či manželky švýcarských občanů. Ještě citelnější rozdíly existují mezi manželi a partnery v České republice a Lichtenštejnsku. Například uzavření partnerství je možné pouze na tzv. registrujících matričních úřadech, kterých je v České republice čtrnáct, v Lichtenštejnsku se nachází pouze jeden. Uzavření partnerství neprobíhá formou ceremoniálu v přítomnosti svědků, jedná se o úřední úkon bez slavnostního obřadu, jehož součástí není přijetí společného příjmení.

Institut registrovaného partnerství procházel v Německu, v Rakousku a ve Švýcarsku legislativním vývojem, který přiblížil práva partnerů postavení manželských párů. V Německu byla adopce biologického dítěte partnera povolena již v roce 2004, tedy tři roky po zavedení registrovaného partnerství. Společná adopce dítěte byla však nadále ilegální. V Rakousku byla adopce dítěte registrovaného partnera povolena v roce 2013 na základě rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, který rozhodl, že pokud mohu dítě svého partnera adoptovat osoby žijící v heterosexuálním vztahu, musí stejná práva platit i pro osoby stejného pohlaví. Jako poslední umožnilo adopci biologického dítěte registrovaného partnera Švýcarsko, kde je tento druh osvojení možný od roku 2018. Páry stejného pohlaví v České republice a Lichtenštejnsku si nemohou osvojit dítě registrovaného partnera a přestože se o dítě starají, přispívají na jeho výživu a fakticky jej vychovávají, nemají k němu rodičovská práva a z pohledu zákona jsou ve vztahu k dítěti posuzováni jako cizí osoby.

Postavení partnerů v Německu a v Rakousku se formálně velmi přiblížilo postavení manželů, přesto zejména občanské iniciativy usilovaly o legalizaci stejnopohlavních sňatků a plné zrovnoprávnění dvojic stejného a opačného pohlaví. V Německu se podařilo uzákonit manželství homosexuálních párů v roce 2017, v Rakousku k tomu došlo o dva roky později. Páry stejného pohlaví tak získaly stejná práva jako heterosexuálové, včetně práva adoptovat společně dítě. V Německu bylo registrované partnerství současně s uzákoněním manželství zrušeno, v Rakousku bylo naopak partnerství zachováno a oba typy svazků byly zpřístupněny dvojicím stejného i opačného pohlaví. Podobný vývoj jako v Německu a v Rakousku se nyní očekává i ve Švýcarsku, kde je zákon o manželství pro všechny momentálně schválen oběma komorami parlamentu a čeká na finální rozhodnutí, které padne v referendu. V případě

schválení zákona o stejnopohlavním manželství by byl osud registrovaného partnerství stejný jako v Německu, došlo by k jeho zrušení.

Stejně jako má manželství pro všechny své zastánce, má také své odpůrce. V každém ze států, kde bylo manželství homosexuálů uzákoněno, vyvolalo toto rozhodnutí nesouhlas části obyvatelstva i politického spektra. Jednalo se především o křesťanské konzervativní strany a jejich voliče. Hlavními argumenty byla ochrana rodiny a manželství jako základní společenské hodnoty. V kampaních proti manželství párů stejného pohlaví byl kladen důraz zejména na reprodukční a výchovnou funkci tradiční rodiny. V Německu a Rakousku se nepodařilo rozhodnutí o legalizaci stejnopohlavních sňatků zvrátit, Švýcarsko na konečné rozhodnutí stále čeká.

Situace v České republice a Lichtenštejnském knížectví se od uzákonění registrovaného partnerství v roce 2006, respektive 2011 téměř nezměnila. Jedinou úpravou, ke které v českém právu na rozdíl od lichtenštejnské legislativy došlo, je povolení osvojení dítěte osobou žijící v registrovaném partnerství. Postavení stejnopohlavních dvojic v Lichtenštejnsku je formálně obdobné situaci v České republice, kromě otázky osvojení dítěte z ústavní péče jednou osobou žijící v registrovaném partnerství, které je v České republice na rozdíl od Lichtenštejnska legální od roku 2016. Ten ze dvojice registrovaných partnerů, který nepožádal o adopci, ale nemá k dítěti žádná práva a nemá ani možnost je získat.

Zda dojde k legalizaci stejnopohlavních sňatků v České republice a Lichtenštejnsku zatím není zřejmé. Nejsilnějšími argumenty příznivců manželství pro všechny, které nelze zpochybnit, jsou postupné posilování postavení homosexuálních párů v západní Evropě a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, který označil kategorizaci osob a jejich svazků na základě jejich sexuální orientace za diskriminační. Obě země mají v současnosti důvod zabývat se otázkou manželství pro všechny. V České republice je to zejména návrh zákona, který leží v Poslanecké sněmovně již téměř tři roky a kterým se hodlá zabývat koalice stran Piráti a STAN. V Lichtenštejnsku by mohl být motivací vývoj v sousedním Švýcarsku, se kterým je knížectví úzce provázáno.

Tato bakalářská práce se snažila poukázat na rozdíly mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím. Odlišné zacházení s páry na základě jejich pohlaví by mělo být považováno za diskriminační v souladu s rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva a postavení homosexuálních dvojic by mělo být posíleno. Uzákonění manželství pro všechny je cestou jak dosáhnout zrovnoprávnění dvojic stejného a opačného

pohlaví, kterou se již vydala většina států západní Evropy. Tato práce podrobně popsala způsoby, jak došlo k prosazení homosexuálního manželství v Německu, v Rakousku a jak bylo docíleno konsenzu na politické úrovni ve Švýcarsku. Důležitými prvky byla soudní rozhodnutí, občanské iniciativy a aktivní liberální politické strany, které prosadily změnu na legislativní úrovni. Další vývoj otázky stejnopohlavního manželství v Lichtenštejnsku záleží na prioritách nedávno nově zvoleného Zemského sněmu a případném vetu knížete, v České republice bude pravděpodobně klíčový výsledek letošních podzimních parlamentních voleb.

SEZNAM POUŽITÉ LITRATURY A ZDROJŮ

Bibliografie

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9.

KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-231-0.

NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.

Österreichisches Jahrbuch für Politik: 2002. Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2003. ISBN 3486567497.

Sociální služby. 1 / 2021. 2021. ISSN 1803-7348.

ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

Ústava ČR: Listina základních práv a svobod ; Parlament ČR, volby, Ústavní soud, Ombudsman, ministerstva ; Antidiskriminační zákon, zákon o Sbírce zákonů : redakční uzávěrka. Ostrava: Sagit, [1995]-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-289-0.

ZULEHNER, Paul. *Vom Gesetz zum Gesicht: Ein neuer Ton in der Kirche: Papst Franziskus zu Ehe und Familie*. Ostfildern: Patmos Verlag der Schwabenverlag, 2016. ISBN 978-3-8436-0860-2.

Elektronické zdroje

100. schůze Poslanecké sněmovny: Čtvrtek 29. dubna 2021. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/100schuz/s100004.htm#r2>.

13.468: Ehe für alle. *Das Schweizer Parlament* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.parlament.ch/de/ratsbetrieb/suche-curia-vista/geschaef?AffairId=20130468>.

27. schůze Poslanecké sněmovny: Úterý 26. března 2019. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Jednání a dokumenty* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/027schuz/s027303.htm>.

46.034 Eheschließungen und 1.269 eingetragene Partnerschaften im Jahr 2019. *Statistik Austria* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/eingetragene_partnerschaften/123902.html.

Abstimmungsprotokoll: Schlussabstimmung 13.468 [online]. 18. 12. 2020n. I. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: https://www.parlament.ch/poly/AbstimmungSR/51/out/Abstimmung_51_4146.pdf.

Alipro - Aliance pro rodinu [online]. 2019 [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <https://alipro.cz/>.

Allgemeines zur nicht ehelichen Lebensgemeinschaft. *Österreich.gv.at: Familie und Partnerschaft* [online]. [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/lebensgemeinschaften/Seite.580007.html.

Amoris leatitia: O lásce v rodině. *Rádio Vaticana: Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: https://www.vikariatjilemnice.cz/foto/prilohyAkt/ab091c-Amoris_Laetitia_-_O_lasce_v_rodine.pdf.

Anti-gay Christmas message of Pope Benedict XVI Christmas draws fire. *The World* [online]. 27. 12. 2012 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.pri.org/stories/2012-12-27/anti-gay-christmas-message-pope-benedict-xvi-christmas-draws-fire>.

Anzahl der gleichgeschlechtlichen Ehepaare in Deutschland in den Jahren 2018 und 2019. *Statista.de* [online]. 12. 10. 2020 [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1114720/umfrage/gleichgeschlechtliche-ehepaare-in-deutschland/#professional>.

Bundesgesetzblatt: Gesetz zur Umsetzung der Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zur Sukzessivadoption durch Lebenspartner vom 20. Juni 2014. *Bundesanzeiger* [online]. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z:

https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl114s0786.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl114s0786.pdf%27%5D_1613859173712.

Bundesgesetzblatt: Jahrgang 2017 Teil I Nr. 52; 2787. *Bundesanzeiger* [online]. 28. 7. 2017 [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2787.pdf%27%5D#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl117s2787.pdf%27%5D_1613723815774.

Bundespräsidentchaftswahl 2016. *ORF.at* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://orf.at/wahlergebnisse/bp16/>.

Bundestagswahl 2017: Endgültiges Ergebnis. *Der Bundeswahlleiter* [online]. 12. 10. 2017 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2017/34_17_endgueltiges_ergebnis.html.

Bundesverfassungsgericht - Entscheidungen: Beschluss vom 02. September 2004- 1 BvR 1962/04. *Bundesverfassungsgericht* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rk20040902_1bvr196204.html.

BVerfGE 10, 59 - Elterliche Gewalt: Urteil des Ersten Senats vom 29. Juli 1959. *Verfassungsrecht*[online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv010059.html>.

Braňme normální svět: Náš program stručně a jasně. *Trikolóra* [online]. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.volimtrikoloru.cz/#pilire-nav>.

Bundesverfassungsgesetz: Art. 44. *Rechtsinformationssystem des Bundes: Bundesrecht konsolidiert* [online]. 13.10.2018 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR40045767>.

Case of X. and Others v. Austria [online]. Strasbourg, 19. 2. 2013n. 1. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://fidh.org/IMG/pdf/xvaustria_ecthrjudgment_19feb2013_en.pdf.

CDU: Das sagen die Gegner der Ehe für alle. *Spiegel online* [online]. 27. 6.2017 [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/cdu-das-sagen-die-gegner-der-ehe-fuer-alle-a-1154672.html>.

COULTER, Peter. Same-sex marriage now legal in Northern Ireland. *BBC News* [online]. 13. 1. 2020 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-51086276>.

Country Ranking: All Countries; 2019. *Rainbow Europe* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://rainbow-europe.org/country-ranking>.

Česká televize: ČT 24 [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2519866-adopce-deti-homosexuality-za-dva-roky-o-ni-pozadalo-sedm-lidi-dva-z-nich-uz-se-o-deti>.

Česká republika. § 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 14. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#p22-1>.

Česká republika. Nález č. 234/2016 Sb., Ústavního soudu ze dne 14. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ve věci návrhu na zrušení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 22. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-234#f5843692>.

Česká republika. § 2 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 22. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#p2-1>.

Česká republika. § 10 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů - znění od 1. 7. 2017. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2019 [cit. 22. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115/zneni-20170701?porov=20160722#p10-1>.

Čl. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině. *Zákony pre ľudí* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-36>.

Das denken Van der Bellen und Hofer über die Rechte von Homosexuellen. *Wienerin* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://wienerin.at/das-denken-van-der-bellen-und-hofer-uber-die-rechte-von-homosexuellen>.

Das Verbot homophober Äusserungen und Handlungen kommt ins Strafgesetzbuch. *Menschenrechte Schweiz* [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://www.humanrights.ch/de/ipf/menschenrechte/lgbtiq/diskriminierung-sexuelle-orientierung-gesetzesanderung>.

Děti v duhových rodinách: Regnerusovu studii vyvrátili vědci, soudce i sám autor. *Jsmefér* [online]. 20. 8. 2019 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/regnerusova_studie.

Die „Ehe für alle“ – Die 4 wichtigsten Fragen und Antworten für Paare. *Kanzlei Huckert* [online]. [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.kanzlei-huckert.de/familienrecht/ehe-fuer-alle/>.

Die Unterschiede zwischen Ehe und eingetragener Partnerschaft: RECHT. *Wiener Zeitung* [online]. [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.wienerzeitung.at/themen/recht/recht/2033240-Die-Unterschiede-zwischen-Ehe-und-eingetragener-Partnerschaft.html>.

Drei Jahre Ehe für alle: Viel erreicht, noch viel zu tun. *Deutschlandfunk* [online]. 30. 6. 2020 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: https://www.deutschlandfunk.de/drei-jahre-ehe-fuer-alle-viel-erreicht-noch-viel-zu-tun.724.de.html?dram:article_id=479611.

DUKA, Dominik. Považuji za svoji povinnost se zastat Jany Jochové, předsedkyně Aliance pro rodinu. In: *Facebook* [online]. 8. 2. 2020 [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/100000920776967/posts/5265611170146190/?app=fbl>.

Dva roky od prvního osvojení dítěte gay párem v Česku. Rodina teď žije v Nizozemsku. *IDNES.cz* [online]. 23. 2. 2019 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/gayove-registrovane-partnerstvi-osvojeni-nizozemsko.A190222_112202_domaci_jadv.

Ehe bleibt Ehe! *CitizenGO* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.citizengo.org/de/24468-ehe-bleibt-ehe>.

Ehe und eingetragene Partnerschaft: Die Unterschiede. *Network: Gay leadership* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.network.ch/de/index.cfm/news/ausgabe-maerz-2016/ehe-und-eg-partnerschaft-die-unterschiede/>.

Ehe, eingetragene Partnerschaft und Konkubinat. Besonderheiten und Unterschiede. *Allianz* [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: https://www.allianz.ch/de/privatkunden/ratgeber/vorsorge/unterschied-ehe-konkubinat-partnerschaft.html?fbclid=IwAR2Q1uyhvgFPA1GYSgOCK2nkLR_jWq40FX-7XMMkVecm5Hgg7VPXNU_pQ4.

Ehe für Alle [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <http://www.ehefueralle.de/>.

Ehe für alle: Ab Sonntag können homosexuelle Paare heiraten. *Berliner Morgenpost* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.morgenpost.de/politik/article212082701/Ehe-fuer-alle-Ab-Sonntag-koennen-homosexuelle-Paare-heiraten.html>.

Ehe für alle auf unbestimmt vertagt: Die verschiedenen Parteien hatten sich bereits zu ihren Positionen geäußert. *Mannschaft Magazin* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://mannschaft.com/ehe-fuer-alle-auf-unbestimmt-vertagt/>.

„Ehe für alle“? Einige Paare dürfen in Österreich trotzdem nicht heiraten. *Welt* [online]. [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.welt.de/politik/ausland/article187731608/Ehe-fuer-alle-Nicht-alle-Paare-duerfen-in-Oesterreich-heiraten.html>.

Ehe für gleichgeschlechtliche Paare erhält keine Mehrheit im Nationalrat. *Republik Österreich: Parlament* [online]. [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2017/PK0834/.

Eheähnliche Lebensgemeinschaft. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/recht-a-z/22048/eheaehnliche-lebensgemeinschaft>.

Ehefrau der Kindesmutter wird nicht aufgrund der Ehe zum rechtlichen Mit-Elternteil des Kindes: Pressemitteilung Nr. 172/2018 vom 30. 10. 2018. *Der Bundesgerichtshof: Entscheidungen* [online]. Karlsruhe, 30. 10. 2018 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi->

[bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&nr=89006&linked=pm.](https://www.bundestag.de/parlament/plenum/abstimmung/abstimmung?id=486)

Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts: Namentliche Abstimmung. *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/parlament/plenum/abstimmung/abstimmung?id=486>.

Ehe: Kurz spricht sich gegen Ehe für alle aus. *Institut für Ehe und Familie* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.ief.at/kurz-spricht-sich-gegen-ehe-fuer-alle-aus/>.

Elf eingetragene Partnerschaften in Vaduz geschlossen. *Volksblatt.li* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.volksblatt.li/nachricht.aspx?p1=fl&id=57392&src=vb>.

Erste "Verpartnerungen" in Österreich. *ORF* [online]. 4.1. 2010n. 1. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://oesv1.orf.at/stories/413733>.

EU funding withheld from six Polish towns over 'LGBT-free' zones. *Euronews* [online]. 30. 7. 2020 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.euronews.com/2020/07/29/eu-funding-withheld-from-six-polish-towns-over-lgbtq-free-zones>.

European Convention on Human Rights: Článek 14: Zákaz diskriminace [online]. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf.

Facttank - News in numbers: 18 striking findings from 2018. *PEW Research Center: Numbers, facts and trends shaping the World* [online]. 13.12.2018 [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/12/13/18-striking-findings-from-2018/>.

FAQ: Schweizer Bürgerrecht: Erleichterte Einbürgerung. *Staatskanzleriat für Migration* [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.sem.admin.ch/sem/de/home/integration-einbuengerung/schweizer-werden/faq.html>.

Flay Liechtenstein - Hlavní stránka. *Facebook* [online]. [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/flay.liechtenstein/>.

Fürst Hans-Adam II zur Ehe für Alle. *Radio L* [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://www.radio.li/beitrag_nach hoeren/record/51712/12-02-21/fuerst-hans-adam-ii-zur-ehe-fuer-alle.

FÜRSTENTUM LIECHTENSTEIN: Kinder für homosexuelle Paare – oder nicht? Fürst Hans-Adam II. sorgt für Aufregung unter Schwulen und Lesben. *Tagblatt* [online]. [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.tagblatt.ch/ostschweiz/fuerstentum-liechtenstein-kinder-fuer-homosexuelle-paare-oder-nicht-fuerst-hans-adam-ii-sorgt-fuer-aufregung-unter-schwulen-und-lesben-ld.2102519>.

Gay marriage legal in 28 countries. *European Data News Hub* [online]. [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <https://www.ednh.news/gay-marriage-legal-in-28-countries/>.

Gesetz vom 16. März 2011 über die eingetragene Partnerschaft gleichgeschlechtlicher Paare: Wirkungen der eingetragenen Partnerschaft, Teil B, Art. 20. *Landesverwaltung Fürstentum Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.gesetze.li/konso/2011.350>.

Gesetz vom 16. März 2011 über die eingetragene Partnerschaft gleichgeschlechtlicher Paare: Wirkungen der eingetragenen Partnerschaft, Teil C, Art. 25. *Landesverwaltung Fürstentum Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z: <https://www.gesetze.li/konso/2011.350>.

Geschichte. *Pink Cross* [online]. [cit. 2020-01-03]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/dachverband/geschichte>.

Geschichte des Vereins Flay. *FLAY.LI* [online]. [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://www.flay.li/startseite/geschichte-des-vereins-flay/>.

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: Art 3. *Bundesamt für Justiz* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_3.html.

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: Art. 6. *Bundesamt für Justiz* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_6.html.

Heiraten, eingetragene Partnerschaften und Scheidungen. *Bundesamt für Statistik* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/heiraten-eingetragene-partnerschaften-scheidungen.html>.

HIV, AIDS: Roční zpráva leden 2021. *Státní zdravotní ústav* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z:

http://www.szu.cz/uploads/documents/CeM/HIV_AIDS/rocní_zpravy/2021/HIV_AIDS_01_2021.pdf.

Homosexuelle dürfen neu Stiefkinder adoptieren. *Swissinfo* [online]. 3. 1. 2018 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/ger/neues-adoptionsrecht_homosexuelle-duerfen-neu-stiefkinder-adoptieren/43717066.

Kinderwunsch-Behandlung für lesbische Paare. *Fertila: Reproduktionsmedizin* [online]. 6. 6. 2020 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://fertila.de/kinderwunsch-behandlung-fuer-lesbische-paare/>.

Liechtensteinisches Landesgesetzblatt: V. Schlussbestimmung [online]. 2011 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.gesetze.li/konso/pdf/2011350000?version=1>.

Liechtenstein spricht sich für Homo-Ehe aus. *Neue Züricher Zeitung* [online]. 19.06.2011 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: https://www.nzz.ch/liechtenstein_spricht_sich_fuer_homo-ehe_aus-1.10975734.

Jan Skopeček: Rodič jedna a rodič dva? Nechceme. *ODS: Občanská demokratická strana* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/clanek/17438-rodic-jedna-a-rodic-dva-nehceme>.

Jede 14. neue Ehe wird gleichgeschlechtlich geschlossen. *Zeit online* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.zeit.de/gesellschaft/2019-08/homosexualitaet-gleichgeschlechtliche-ehe-heirat-statistisches-bundesamt>.

K pojmu společné domácnosti. *EPravo.cz* [online]. 2016 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pojmu-spolecne-domacnosti-100793.html>.

Karner v. Austria. *European Court of Human Rights* [online]. Strasbourg, 24. 10. 2003 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61263%22%5D%7D>.

Koaliční smlouva pro volby do poslanecké sněmovny konané v roce 2021: Piráti a Starostové [online]. 2021 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/assets/pdf/koalicni-smlouva-pirati-a-starostove-1.pdf>.

Kurz-Argumente: Nein zu dieser Mogelpackung. *Nein zur Ehe für alle* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://ehefueralle-nein.ch/>.

Lebenspartnerschaftsgesetz. *Lebenspartnerschaft. de* [online]. [cit. 2021-02-20].
Dostupné z: <https://www.lebenspartnerschaft.de/lebenspartnerschaftsgesetz.html>.

Máme 68 tisíc podpisů. Ze srdce děkujeme! *Jsmé fér* [online]. [cit. 2019-12-18].
Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/68_tisic_podpisu.

Manželství a ústava. *Alipro: Aliance pro rodinu* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:
<https://alipro.cz/podpora-manzelstvi/uvod/>.

Nakládání s informacemi o zdravotním stavu pacienta. *Právní prostor* [online]. 15. 10.
2015 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nakladani-s-informacemi-o-zdravotnim-stavu-pacienta>.

Nationale Wahlen Oktober 2019. *Regenbogenpolitik.ch* [online]. [cit. 2020-01-13].
Dostupné z: <http://2019.regenbogenpolitik.ch/>.

Nationalrat: Abstimmungsprotokoll 13.468 [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z:
https://www.parlament.ch/poly/Abstimmung/51/out/vote_51_22183.pdf.

Názory odborníků. *Jsem fér* [online]. [cit. 2021-02-09]. Dostupné z:
https://www.jsmefer.cz/nazory_odborniku#nazory-odborniku.

New Documents Contradict Regnerus' Claims on Gay Parenting Study: Emails reveal close collaboration between Regnerus and Witherspoon Institute. *The Austin Chronicle* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:
<https://www.austinchronicle.com/news/2013-03-29/new-documents-contradict-regnerus-claims-on-gay-parenting-study/>.

OKAMURA, Tomio. Tomio Okamura -SPD: Základ rodiny. *Facebook.com* [online]. [cit. 2019-12-23]. Dostupné z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/videos/2073212572689547/>.

Otevřený dopis předsedovi vlády ČR Andreji Babišovi. *Jsmé fér* [online]. 19.11.2020 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z:
https://www.jsmefer.cz/otevreny_dopis_predsedovi_vlady.

Öffnung der Ehe für gleichgeschlechtliche Paare: 462/UEA. *Republik Österreich: Parlament* [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z:
https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/UEA/UEA_00462/index.shtml.

ÖVP gegen eingetragene Partnerschaft. *Der Standard* [online]. 23. 9. 2004 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/1801320/oevp-gegen-eingetragene-partnerschaft>.

Parlamentarische Initiative «Ehe für alle»: Bericht der Kommission für Rechtsfragen des Nationalrates [online]. 2019 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.admin.ch/opc/de/federal-gazette/2019/8595.pdf>.

Petition zu gleichgeschlechtlicher Ehe im Parlament. *ORF.at* [online]. 05.08.2015 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://orf.at/v2/stories/2292673/>.

Projednávané plenární věci: Pl. ÚS 28/19 [online]. 16. 12. 2019n. 1. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_28-19.pdf.

Polish LGBTQ activists see hope in pope's support for gay civil unions. *NBC News* [online]. 23. 10. 2020 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/polish-lgbtq-activists-see-hope-pope-s-support-gay-civil-n1244529>.

Poland Anti-LGBT Timeline [online]. ILGA EUROPE [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: <https://ilga-europe.org/sites/default/files/Poland-Anti-LGBT-Timeline.pdf>.

Polish president proposes constitutional ban on gay adoption. *NBC News* [online]. 6. 7. 2020 [cit. 2021-02-09]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/polish-president-proposes-constitutional-ban-gay-adoption-n1232957>.

Pope Francis backs same-sex civil unions. *The Guardian* [online]. 21. 10. 2020 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/21/pope-francis-backs-same-sex-civil-unions>.

Pope Francis indicates support for same-sex civil unions. *BBC News* [online]. 21. 10. 2020 [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54627625>.

Ratgeber für unverheiratete Paare [online]. Männerfragen, 31.12. 2017n. 1. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.maennerfragen.li/Portal/UserFiles/files/eRatgeber/Unverheiratete%20Paare/e-Ratgeber%20UvhP%202017-12-31.pdf>.

REC, Mikoláš. Česká pošta je LGBTQ+ friendly. *Forbes* [online]. 3. 2. 2021 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://forbes.cz/ceska-posta-je-lgbtq-friendly-statni-podnik-se-stala-nejnovejsim-clenem-pride-business-fora/>.

Referendum «Nein zur Ehe für alle» mit rund 60'000 Unterschriften eingereicht. *Nein zur Ehe für alle* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://ehefueralle-nein.ch/referendum-nein-zur-ehe-fuer-alle-mit-rund-60000-unterschriften-eingereicht/>.

Registrovaná partnerství. *Your Europe* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_cs.htm.

Religion. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/145148/religion>.

Rechtliche Absicherung von gleich- sowie verschiedengeschlechtlichen PartnerInnenschaften durch einen Zivilpakt (ZIP) [online]. 9. 7. 2004n. 1. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/A/A_00443/imfname_024281.pdf.

Rechtskomitee LAMBDA [online]. [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.rklambda.at/index.php/de>.

Richtlinie zur Durchführung der assistierten Reproduktion. *Ärzteblatt* [online]. Bundesärztekammer, 17. 2.2006 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: [https://www.aerzteblatt.de/archiv/51526/Bekanntmachungen-\(Muster-\)Richtlinie-zur-Durchfuehrung-der-assistierten-Reproduktion-Novelle-2006](https://www.aerzteblatt.de/archiv/51526/Bekanntmachungen-(Muster-)Richtlinie-zur-Durchfuehrung-der-assistierten-Reproduktion-Novelle-2006).

Rozdíly Manželství x Registrované partnerství. *Jsme fér: Manželství pro všechny* [online]. [cit. 2019-12-22]. Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/rozdily>.

RUBIO, Julie H. In supporting civil unions for same sex couples, Pope Francis is moving Catholics toward a more expansive understanding of family. *The conversation: Academic rigour, journalistic flair* [online]. 3. 11. 2020 [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://theconversation.com/in-supporting-civil-unions-for-same-sex-couples-pope-francis-is-moving-catholics-toward-a-more-expansive-understanding-of-family-148773>.

Rückhalt für gleichgeschlechtliche Paare: Die Wahlumfrage des Liechtenstein-Instituts zeigt: Die Mehrheit der Befragten vertritt eine andere Meinung als Fürst Hans-Adam

II. *Liechtensteiner Vaterland* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vaterland.li/liechtenstein/politik/rueckhalt-fuer-gleichgeschlechtliche-paare;art169,443803>.

Schweizer Bevölkerung ist offener gegenüber Homo-Ehe als das Parlament. *Swissinfo.ch* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/ger/umfrage_schweizer-bevoelkerung-ist-offener-gegenueber-homo-ehe-als-das-parlament/45548892.

Schweizer Dachverband der schwulen und bi Männer. *Pink Cross* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/>.

Sněmovna by měla co nejdříve hlasovat o manželství pro všechny, podporují ho dvě třetiny Čechů, říká poslanec Pirátů Kopřiva. *Pirátská strana* [online]. [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/cesi-podporuji-rovne-manzelstvi.html>.

Sněmovní tisk 201. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201>.

Sněmovní tisk 211/0: N. ústav. z. - Listina základních práv a svobod. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=211&CT1=0>.

So hat Österreich gewählt – alle Resultate im Überblick. *Neue Zürcher Zeitung* [online]. 13.10.2018 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/international/nationalratswahl-2017-so-hat-oesterreich-gewaehlt-alle-resultate-im-ueberblick-ld.1320312>.

Stationen der Ehe für alle in Deutschland. *Bundeszentrale für Politische Bildung* [online]. [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/gender/homosexualitaet/274019/stationen-der-ehe-fuer-alle-in-deutschland>.

Stoppt die Ehe für Alle: Ein Aufruf an die Kirchen. *Civil petition* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.civilpetition.de/kampagne/ehe-fuer-alle-stoppen/startseite/>.

Strache: "Keine Freude" an Ehe für alle. *Die Presse* [online]. 13.10.2018 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.diepresse.com/5512727/strache-keine-freude-an-ehe-fur-alle>.

The rights of LGBTI people in the European Union [online]. 2019 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637950/EPRS_BRI\(2019\)637950_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637950/EPRS_BRI(2019)637950_EN.pdf).

Überparteiliches Referendumskomitee. *Nein zur Ehe für alle* [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://ehefueralle-nein.ch/komitee/>.

Urteil vom 17. Juli 2002 - 1 BvF 1/01. *Bundesverfassungsgericht* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2002/07/fs2_0020717_1bvf000101.html.

Usnesení vlády České republiky o přijetí krizového opatření: ze dne 30. října 2020 č. 1113 [online]. [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <http://www.osdopravy.cz/attachments/article/506/Usnesen%C3%AD%20vl%C3%A1dy%20%C4%8CR%201113.pdf>.

Uzavření registrovaného partnerství. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 20. 8. 2020 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/uzavreni-registrovaneho-partnerstvi.aspx>.

Vatican says Pope's comments on same-sex civil unions were taken out of context. *CNN* [online]. 3. 11. 2020 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/11/02/europe/vatican-pope-civil-union-intl/index.htm>.

Verein für Menschenrechte in Liechtenstein VMR. *Situation und Rechte von LGBTIs in Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://www.menschenrechte.li/wp-content/uploads/2019/05/Situationsanalyse-LGBTI.pdf>.

Verfassungsgerichtshof: Geschäftszahl B166/2013. *Rechtsinformationssystem des Bundes* [online]. 12. 3. 2014 [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: https://www.ris.bka.gv.at/VfghEntscheidung.wxe?Abfrage=Vfgh&Dokumentnummer=JFT_20140312_13B00166_00&IncludeSelf=True.

Verfassungsgerichtshof öffnet "Ehe für alle" ab 2019. *Kurier.at* [online]. 5. 12. 2017 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z:

<https://kurier.at/politik/inland/verfassungsgerichtshof-oeffnet-ehe-fuer-alle-ab-2019/300.837.628>.

Vor- und Nachteile eingetragene Partnerschaft. *Pink Cross* [online]. [cit. 2019-12-13]. Dostupné z: <https://www.pinkcross.ch/recht/partnerschaftsgesetz/vor-und-nachteile>.

Vorlage Nr. 630: Änderung vom 14.12.2018 des Strafgesetzbuches und des Militärstrafgesetzes (Diskriminierung und Aufruf zu Hass aufgrund der sexuellen Orientierung). *Schweizerische Eidgenossenschaft: Bundeskanzlei* [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://www.bk.admin.ch/ch/d/pore/va/20200209/det630.html>.

Wahlhilfe: Plattform für die Landtagswahlen [online]. [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.wahlhilfe.li/>.

Wann besteht ein Konkubinat? *Law-News* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.law-news.ch/2013/05/ab-wann-besteht-ein-konkubinat>.

Widerstand gegen AfD-Initiative zur Aufhebung der Ehe für alle. *Deutscher Bundestag* [online]. [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2018/kw41-de-gleichgeschlechtliche-ehe-570770>.

Wieso Partner füreinander zahlen müssen. *Tagesanzeiger* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.tagesanzeiger.ch/leben/gesellschaft/wieso-partner-fuereinander-zahlen-muessen/story/23290465>.

Zeman bude případný zákon o manželství homosexuálů možná vetovat. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/zeman-uvazuje-o-vetu-pripadneho-uzakoeni-manzelstvi-homosexualu.A190110_221605_in_domov_ele.

Zivilstandsamt: Eingetragene Partnerschaft. *Landesverwaltung Fürstentum Liechtenstein* [online]. [cit. 2019-12-31]. Dostupné z:

<https://www.llv.li/inhalt/112224/amtsstellen/eingetragene-partnerschaft>.

"Zwangsouting" durch Meldezettel: Einmal verpartnert - immer behördlich geoutet. *Der Standard* [online]. 15. 1. 2010 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z:

<https://www.derstandard.at/story/1262209607667/homo-partnerschaft-zwangsoouting-durch-meldezettel>.